

สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

173 ถนนนครราชสีมา แขวงดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300

โทรศัพท์ 02 787 7081-3 โทรสาร 02 787 7079

www.cpbreligion.com

cpbreligion

คู่มือการขอได้มาซึ่งที่ดินของวัดวาอาราม ตามมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน

ประมวลกฎหมายที่ดินมาตรา 84 นั้นปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายที่ดินหมวดที่ 7 อันมีเนื้อความว่า “การได้มาซึ่งที่ดินของวัดวาอาราม วัดบาทหลวง มูลนิธิเกี่ยวกับคริสต์จักร หรือมัลติคอสลาม ต้องได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรี และให้ได้มาไม่เกิน 50 ไร่ ในกรณีที่เป็นการสมควร รัฐมนตรีจะอนุญาตให้ได้มาซึ่งที่ดินเกินจำนวนที่บัญญัติไว้ในวรรคแรกก็ได้ บทบัญญัติแห่งศาลนาอิสลามในจังหวัดที่มีตำแหน่งคาโต๊ะยุติธรรม” ซึ่งหากลงลึกในรายละเอียดของการได้มาซึ่งที่ดินวัดนั้นจะมีประมวลกฎหมายและหนังสืออื่น ๆ มาเกี่ยวข้องดังนี้

1.

กฎหมายและระเบียบปฏิบัติ

- ประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 84
- ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 797, 1367, 1382, 1623, 1624
- กฎกระทรวงฉบับที่ 2 (พุทธศักราช 2511) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505
- กฎกระทรวงฉบับที่ 47 (พุทธศักราช 2541) ออกตามความในพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พุทธศักราช 2497 ข้อ 2 (7) (จ)
- หนังสือกรมที่ดิน ที่ มท 0612/2/ว 15476 ลงวันที่ 10 กันยายน พุทธศักราช 2517 เรื่องหารือเกี่ยวกับการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม
- หนังสือกรมที่ดิน ที่ มท 0612/4/ว 8938 ลงวันที่ 17 พฤษภาคม พุทธศักราช 2521 เรื่องวัดหลักสี่ราษฎร์สโมสร ขอแบ่งซื้อที่ดิน
- หนังสือกรมที่ดิน ที่ มท 0612/4/ว 14647 ลงวันที่ 7 กรกฎาคม พุทธศักราช 2524 เรื่องการขอได้มาซึ่งที่ดินของนิติบุคคลตามมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน
- หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท 0710/ว 1010 ลงวันที่ 24 มิถุนายน พุทธศักราช 2534 เรื่องการขอได้มาซึ่งที่ดินของนิติบุคคลตามมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน
- หนังสือกรมที่ดิน ที่ มท 0710/ว 40440 ลงวันที่ 26 ธันวาคม พุทธศักราช 2540 เรื่องการขอได้มาซึ่งที่ดินของวัด
- หนังสือกรมที่ดิน ที่ มท 0710/ว 24261 ลงวันที่ 10 กันยายน พุทธศักราช 2541 เรื่องการทำนิติกรรมเกี่ยวกับที่ดินอันเป็นสมบัติของวัด
- หนังสือกรมที่ดิน ด่วนที่สุด ที่ มท 0710/ว 06232 ลงวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2542 เรื่องการยกเว้นภาษีเงินได้และภาษีธุรกิจเฉพาะสำหรับ

การโอนกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองในที่ดินโดยไม่มีค่าตอบแทนให้แก่วัด วัดบาทหลวงโรมันคาทอลิก หรือมัลลิต

- หนังสือกรมที่ดิน ที่ มท 0710/ว 02674 ลงวันที่ 24 มกราคม พุทธศักราช 2543 เรื่องการขอได้มาซึ่งที่ดินของนิติบุคคลตามมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน
- หนังสือกรมที่ดิน ด่วนมาก ที่ มท 0515/ว 8190 ลงวันที่ 26 มีนาคม พุทธศักราช 2546 เรื่องการขอได้มาซึ่งที่ดินของนิติบุคคลเพื่อการศาลา ตามมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน
- คำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ 95/2546 ลงวันที่ 20 มีนาคม พุทธศักราช 2546 เรื่องการมอบอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยให้อธิบดีกรมที่ดิน และผู้ว่าราชการจังหวัดปฏิบัติราชการ
- มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ 18/2540 ลงวันที่ 30 มิถุนายน พุทธศักราช 2540
- ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกา
- เอกสารแนบท้าย

2.

หลักเกณฑ์การขอได้มาซึ่งที่ดินของวัดวาอาราม ตามมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน

วัดจะต้องมีสภาพเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายจึงจะมีสิทธิถือที่ดินได้ ซึ่งการพิจารณาสภาพการเป็นนิติบุคคลของวัดให้พิจารณาจากหลักฐานอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้

- หนังสือรับรองสภาพวัดของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (กรมการศาสนา)
- สำเนาประวัติวัด หรือสำเนาทะเบียนวัด ซึ่งรับรองโดยทางราชการ
- ประกาศตั้งวัดของกระทรวงศึกษาธิการ
- ประกาศตั้งวัดของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

3.

ที่ดินของวัดและที่ซึ่งขึ้นต่อวัด แบ่งได้ 3 ประเภท คือ

1. ที่วัด หมายถึง ที่ซึ่งตั้งวัดตลอดจนเขตของวัดนั้น
2. ที่ธรณีสงฆ์ หมายถึง ที่ซึ่งเป็นสมบัติของวัด
3. ที่กัลปนา หมายถึง ที่ซึ่งมีผู้อุทิศแต่ผลประโยชน์ให้วัดหรือพระศาสนา (มาตรา 33 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505)

4.

ประเภทของวัด วัดมี 2 ประเภท คือ

1. วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา หมายถึง วัดที่มีประกาศตั้งวัดโดยชอบด้วยกฎหมายแล้ว และต่อมาได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา
 2. สำนักสงฆ์ หมายถึง วัดที่ตั้งโดยชอบด้วยกฎหมาย แต่ยังไม่ได้รับพระราชทาน วิสุงคามสีมา
- วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา และสำนักสงฆ์ ต่างก็เป็นนิติบุคคลตามมาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2535

5.

การอนุญาตให้ได้มาซึ่งที่ดิน

รัฐมนตรีได้มอบอำนาจการสั่งอนุญาตให้ได้มาซึ่งที่ดินของวัดวาอาราม ตามมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ดังนี้ กรณีที่ดินอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ให้อธิบดีกรมที่ดินเป็นผู้ปฏิบัติราชการแทน กรณีที่ดินอยู่ในเขตจังหวัดอื่น ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้ปฏิบัติราชการแทน กรณีที่เห็นว่าไม่สมควรอนุญาต ให้เสนอรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เพื่อพิจารณาลังการ

6.

การทำนิติกรรมเกี่ยวกับที่ดินของวัด

คำว่า “นิติกรรม” ตามความหมายที่ปรากฏในมติ

คณะสังฆมนตรี ครั้งที่ 1/2496 เมื่อวันที่ 5 มกราคม พุทธศักราช 2496 นั้น หมายถึง การขอรังวัดรับโฉนด การขอลอเบเขต การขอแบ่งแยก และการขอรับรองเขตที่ดินของวัด 4 ประการเท่านั้น มิใช่หมายถึง “นิติกรรม” ตามความหมายในมาตรา 112 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

• การทำนิติกรรมเกี่ยวกับที่ดินของวัด 4 ประการ ตามมติคณะสังฆมนตรี ครั้งที่ 1/2496 เมื่อวันที่ 5 มกราคม พุทธศักราช 2496 หมายถึง

การขอรังวัดรับโฉนดที่ดิน

การขอลอเบเขต

การขอแบ่งแยก

การขอรับรองเขตที่ดินของวัด

• การทำนิติกรรม 4 ประการ ตามมติคณะสังฆมนตรีดังกล่าวมีหลักเกณฑ์ ดังนี้

1. วัดมีพระสงฆ์ที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร เขตเทศบาล หรือสุขาภิบาล ให้เจ้าอาวาสมอบฉันทะให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ หรือตัวแทนของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นผู้ดำเนินการแทน แต่ข้อตกลงใด ๆ ในการทำนิติกรรมในกรณีเช่นนี้ต้องได้รับความเห็นชอบจากเจ้าอาวาส

2. วัดที่ตั้งอยู่นอกเขตดังกล่าวในข้อ 1. ให้เจ้าอาวาสพิจารณาคัดเลือกทายก ทายิกาแห่งวัดนั้น อันอยู่ในฐานะที่ควรแก่การเชื่อถือ มีจำนวน 2 หรือ 3 ท่าน ให้เป็นผู้ดำเนินการแทนเจ้าอาวาสในการทำนิติกรรมเกี่ยวกับที่ดินของวัด แต่ข้อตกลงใด ๆ ในการทำนิติกรรมในกรณีเช่นนี้ ต้องได้รับความเห็นชอบจากเจ้าอาวาสก่อน (มติคณะสังฆมนตรี ที่ 1/2496 ลงวันที่ 5 มกราคม พุทธศักราช 2496 และที่ 16/2528 ลงวันที่ 20 มิถุนายน พุทธศักราช 2528)

• การทำนิติกรรมเกี่ยวกับที่ดินอันเป็นศาสนสมบัติของวัด การพิจารณาเกี่ยวกับอำนาจในการจัดประโยชน์ศาสนสมบัติของวัดกรณีที่ได้มอบการจัดประโยชน์ศาสนสมบัติของวัดให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติดำเนินการ

การทำนิติกรรมใด ๆ เกี่ยวกับศาสนสมบัติของวัดต้องให้ผู้อำนวยความสะดวกสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเป็นผู้ทำการแทนวัด แต่ถ้าวัดได้มอบการจัดประโยชน์ศาสนสมบัติของวัดให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติดำเนินการ เจ้าอาวาสในฐานะผู้แทนวัดก็ขอที่ทำการแทนวัด หรือมอบอำนาจให้โยยาวัจกร หรือผู้ใดไปดำเนินการแทนได้ ตามนัยมาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2535 และการที่จะทราบว่า วัดที่ขอจดทะเบียนมอบการจัดประโยชน์ศาสนสมบัติของวัดให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติหรือไม่ ให้ตรวจจลอบจากสัญญาที่คู่กรณีนำมาขอจดทะเบียน

หากวัดได้มอบการจัดประโยชน์ ให้แก่ทางราชการ สัญญาจะระบุว่า วัด.....โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ผู้รับมอบอำนาจสำหรับวัดที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร ส่วนวัดที่อยู่ในส่วนภูมิภาคจะระบุว่า วัด.....โดย ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด และถ้าวัดได้มอบอำนาจการจัดประโยชน์จะระบุว่า วัด.....โดย เจ้าอาวาส (หนังสือกรมที่ดิน ที่ มท 0710/ว 24261 ลงวันที่ 10 กันยายน พุทธศักราช 2541 เรื่อง การทำนิติกรรมเกี่ยวกับที่ดินอันเป็นศาสนสมบัติของวัด)

7.

ผู้แทนวัด

เจ้าอาวาส เป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป ตามมาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 วัด ที่ต้องให้ “ผู้แทนกรมพระคลังข้างที่” เป็นผู้แทนวัด คือ

- วัดบวรนิเวศวิหาร
- วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม
- วัดเทพศิรินทราวาส
- วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

- วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม
- วัดนิเวศธรรมประวัติ (หนังสือกรมที่ดิน ที่ 4278/2469 ลงวันที่ 24 สิงหาคม พุทธศักราช 2496)

8.

หลักฐานที่ใช้ประกอบการพิจารณากรณีวัดขอได้มาซึ่งที่ดิน

สำเนาประกาศกระทรวงศึกษาธิการหรือสำเนาประกาศสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เรื่อง ตั้งวัดในพระพุทธศาสนาหรือหนังสือรับรองสภาพวัด หรือสำเนาทะเบียนวัดหรือประวัติวัดที่รับรองโดยทางราชการ

- สำเนาหนังสือพระราชทานวิสุงคามสีมา (ถ้ามี)
- สำเนาตราตั้งเจ้าอาวาส หรือผู้รักษาการแทน (โดยจะแต่งตั้งเจ้าอาวาสก่อนประกาศตั้งวัดไม่ได้)
- สำเนาหนังสือสุทธิของเจ้าอาวาสหรือผู้รักษาการแทน หนังสือเลื่อนสมณศักดิ์หรือหลักฐานการแต่งตั้งฐานานุกรม
- บันทึกล้อยคำ (ท.ด.16) ของผู้รับโอน ลอบสวนว่าวัดตั้งขึ้นเมื่อใด ชื่อเจ้าอาวาส มีพระภิกษุสามเณรกี่รูป เหตุผลความจำเป็นที่วัดประสงค์จะได้มาซึ่งที่ดินแปลงใหม่เพื่อใช้เป็นที่วัดหรือที่ธรณีสงฆ์ (ระบุให้ชัดเจนว่าจะใช้ประโยชน์ในที่ดินอย่างไร) วัดมีที่ดินเดิมหรือไม่ มีหลักฐานอย่างไร ใช้เป็นที่วัดหรือที่ธรณีสงฆ์ที่ดินเดิมของวัด หากได้มาหลังประมวลกฎหมายที่ดินใช้บังคับ ได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรีหรือไม่ หากยังไม่ได้รับอนุญาตก็สามารถยื่นคำขอย้อนหลังได้ โดยให้วัดแจ้งความประสงค์ไว้ในวันทักถ้อยคำ (ท.ด.16) และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องต้องชี้แจงเหตุผลที่ได้ดำเนินการจดทะเบียนหรือออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินไปโดยไม่ได้รับอนุญาต เสร็จแล้วสรุปเรื่องให้ผู้มีอำนาจพิจารณาล้างอนุญาตย้อนหลังให้เป็นการถูกต้อง กรณีเป็นการซื้อที่ดินให้ลอบสวนเพิ่มตามนัยข้อ 3. ของหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท 0710/ว 1010 ลงวันที่ 24 มิถุนายน พุทธศักราช 2534

- บันทึกล้อยคำ (ท.ด.16) ผู้โอนกรณีให้ที่ดินให้ลอบสวนเจ้าของที่ดินผู้ให้ถึงเจตนาที่แท้จริงและความจำเป็นในการโอนที่ดิน ตามนัยข้อ 2. ของหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท 0710/ว 1010 ลงวันที่ 24 มิถุนายน พุทธศักราช 2534 (กรณีพระภิกษุเป็นผู้โอนต้องลอบสวนว่า ก่อนอุปสมบทมีคู่สมรสหรือไม่ ที่ดินเป็นสินสมรสหรือสินส่วนตัว)

- คำขอจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมฯ (ท.ด.1) (ท.ด.1ก)
- สำเนาหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินแปลงที่ขออนุญาตและแปลงที่วัดถือครองอยู่ หากได้มาก่อนประมวลกฎหมายที่ดินใช้บังคับ ก็ให้ส่งสำเนาใบไต่สวน มีสำเนา น.ล.1 หรือ น.ล.1 ก. ประกอบการพิจารณา
- กรณีเป็นการขยายพื้นที่เดิมหรือเป็นทางเข้าออกให้ต่อรูปแผนที่ที่ดินเดิมกับแปลงที่ขอใหม่
- หลักฐานของผู้โอน เช่น สำเนาบัตรประจำตัวประชาชน ทะเบียนสมรส ใบสำคัญการหย่า และใบมรณบัตร
- หนังสือยินยอมให้ทำนิติกรรมของคู่สมรส ทั้งชอบและมีชอบด้วยกฎหมาย ถ้าเป็นสินส่วนตัวให้แนบหลักฐานประกอบ และกรณีเป็นโสดให้บันทึกลอด
- หนังสือมอบอำนาจให้ทำนิติกรรม (ถ้ามี)
- หลักฐานการปิดประกาศ (ถ้ามี)
- คำพิพากษาหรือคำสั่งศาล และหลักฐานแสดงว่าคดีถึงที่สุด ในกรณีโอนตาม คำพิพากษาหรือคำสั่งศาล
- ความเห็นของอำเภอและจังหวัด ตามนัยข้อ 1. และข้อ 6 ของหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท 0710/ว 1010 ลงวันที่ 24 มิถุนายน พุทธศักราช 2534
- กรณีขออนุญาตหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินให้ใช้เอกสารตาม 8.1 - 8.5, 8.8, 8.9 , 8.12, 8.13 และ 8.15

9.

ขั้นตอนการดำเนินการของเจ้าหน้าที่

ให้ดำเนินการตามหนังสือกรมที่ดิน ที่ มท 0515/ว 8190 ลงวันที่ 26 มีนาคม พุทธศักราช 2546 ดังนี้

• **กรณีที่ดินอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร**

:: เมื่อมีการยื่นคำขอให้ได้มาซึ่งที่ดินของวัด ตามมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน เช่น รับให้ชื่อ รัชมรกค ได้มาโดยการครอบครองหรือออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน เป็นต้น ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตรวจสอบหลักฐานและสอบสวนบันทึกถ้อยคำผู้ขอตามแบบที่กำหนดในหนังสือกรมที่ดิน ที่ มท 0710/ว 02674 ลงวันที่ 24 มกราคม พุทธศักราช 2543 (ปรากฏตามเอกสารแนบท้าย) สำหรับกรณีวัดขอได้มาซึ่งที่ดิน เมื่อรวมกับที่ดินที่มีอยู่เดิมแล้วเกินกว่า 50 ไร่ ให้สอบสวนให้ได้ความโดยละเอียดชัดเจนว่ามีเหตุผลและความจำเป็นอย่างไร ทั้งนี้ เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาว่าควรจะอนุญาตให้วัดได้มาซึ่งที่ดินเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้หรือไม่

:: หากเห็นว่าอยู่ในหลักเกณฑ์ที่จะดำเนินการให้ได้ ให้สำนักงานที่ดินที่รับคำขอประสานงานกับผู้อำนวยการเขตที่ดินตั้งอยู่เพื่อออกไปทำการตรวจสอบข้อเท็จจริงว่า ที่ดินดังกล่าวมีสภาพเหมาะสมกับการประกอบศาสนกิจหรือไม่เพียงใด โดยให้แสดงความเห็นพร้อมทั้งเหตุผลในการให้ความเห็นประกอบการพิจารณา

:: เมื่อได้รับผลการตรวจสอบข้อเท็จจริง และความเห็นพร้อมทั้งเหตุผลในการให้ความเห็นจากผู้อำนวยการเขตแล้ว ให้สำนักงานที่ดินกรุงเทพมหานครส่งเรื่องให้กรมที่ดินเพื่อพิจารณาขออนุญาตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

:: เมื่อกรมที่ดินรับเรื่องแล้วให้เจ้าหน้าที่พิจารณาเสนออธิบดีในฐานะปฏิบัติราชการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยพิจารณาสั่งการ

:: กรณีวัดขอได้มาซึ่งที่ดินเมื่อรวมกับที่ดินที่มีอยู่เดิมแล้วเกินกว่า 100 ไร่ ก่อนเสนอเรื่องเพื่อขออนุญาตให้เจ้าหน้าที่ส่งเรื่องให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (กรมการศาสนา) เพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบก่อนและเมื่อได้รับเรื่องคืนจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติแล้ว ให้เจ้าหน้าที่พิจารณา

เสนอเรื่องต่ออธิบดีในฐานะปฏิบัติราชการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยพิจารณาสั่งการต่อไป

:: กรณีที่ตรวจสอบพบว่ามีการออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินหรือได้จดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมให้วัดรับโอนที่ดิน โดยไม่ได้ขออนุญาตจากรัฐมนตรีฯ ให้ส่งเรื่องให้เจ้าหน้าที่ตรวจสอบหลักฐานตามขั้นตอนแล้วส่งเรื่องให้สำนักงานเขตที่ดินที่รับประสานงานกับผู้อำนวยการเขตที่ดิน ก่อนเสนอเรื่องต่ออธิบดีในฐานะปฏิบัติราชการแทนรัฐมนตรีฯ เพื่อพิจารณาสั่งอนุญาตย้อนหลังให้เป็นการถูกต้อง

:: เมื่อมีคำสั่งอนุญาตแล้ว ให้ส่งเรื่องคืนสำนักงานที่ดินกรุงเทพมหานคร

:: ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีหนังสือแจ้งผู้ขอเพื่อดำเนินการต่อไป

:: เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ได้แจกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน หรือจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมให้วัดรับโอนที่ดิน หรือสั่งอนุญาตย้อนหลังแล้ว ให้รายงานกรมที่ดินทราบเพื่อจะได้นำไปขออนุญาตเปลี่ยนแปลงในทางส่วนกลางให้ถูกต้องตรงกันต่อไป

• **กรณีที่ดินอยู่ในเขตจังหวัดอื่น**

:: เมื่อมีการยื่นคำขอได้มาซึ่งที่ดินของวัดตามมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน เช่น รับให้ชื่อ รัชมรกค ได้มาโดยการครอบครอง หรือออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน เป็นต้น ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตรวจสอบหลักฐานและสอบสวนบันทึกถ้อยคำผู้ขอตาม แบบที่กำหนดในหนังสือกรมที่ดิน ที่ มท 0710/ว 02674 ลงวันที่ 24 มกราคม 2543 สำหรับกรณีวัดขอได้มาซึ่งที่ดินเมื่อรวมกับที่ดินที่มีอยู่เดิมแล้วเกินกว่า 50 ไร่ ให้สอบสวนให้ได้ความโดยละเอียดชัดเจนว่ามีเหตุผลและความจำเป็นอย่างไร ทั้งนี้ เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาว่าควรจะอนุญาตให้วัดได้มาซึ่งที่ดินเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้หรือไม่

:: หากเห็นว่าอยู่ในหลักเกณฑ์ที่จะดำเนินการให้ได้ ให้สำนักงานที่ดินที่รับคำขอประสานงานกับนายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอท้องที่ ซึ่งที่ดินตั้งอยู่เพื่อออกไปทำการตรวจสอบข้อเท็จจริงว่าที่ดินดังกล่าวมีสภาพเหมาะสมกับการประกอบศาสนกิจหรือไม่เพียงใดโดยให้แสดงความเห็นพร้อมทั้งเหตุผลในการให้ความเห็นประกอบการพิจารณา

:: เมื่อได้รับผลการตรวจสอบข้อเท็จจริงและความเห็นพร้อมทั้งเหตุผลในการให้ความเห็นจากอำเภอหรือกิ่งอำเภอ แล้วให้ดำเนินการดังนี้

กรณีที่ดินที่อยู่ในเขตพื้นที่ความรับผิดชอบของสำนักงานที่ดินจังหวัด ให้สำนักงานที่ดินจังหวัดสอบถามข้อมูลที่ดินที่มีอยู่เดิมไปยังสำนักมาตรฐานการทะเบียนที่ดิน กรมที่ดิน โดยทางโทรสาร ตามบัญชีตรวจสอบข้อมูลที่ดินที่มีอยู่เดิมของนิติบุคคลเพื่อการศาสนา ตามมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน (สิ่งที่ส่งมาด้วย 2) ตามหนังสือกรมที่ดิน ด่วนมาก ที่ มท 0515/ว 8190 ลงวันที่ 26 มีนาคม พุทธศักราช 2546

กรณีที่ดินที่อยู่ในเขตพื้นที่ความรับผิดชอบของสำนักงานที่ดินจังหวัดสาขาและส่วนแยกหรือสำนักงานที่ดินอำเภอ ให้ส่งเรื่องไปสำนักงานที่ดินจังหวัดเพื่อให้สำนักงานที่ดินจังหวัดดำเนินการสอบถามข้อมูลที่ดินที่มีอยู่เดิมไปยังสำนักมาตรฐานการทะเบียนที่ดินทางโทรสาร

สำนักมาตรฐานการทะเบียนที่ดินตรวจสอบข้อมูลที่ดินที่มีอยู่เดิม และส่งคืนสำนักงานที่ดินจังหวัดทางโทรสาร

:: เมื่อสำนักงานที่ดินจังหวัดได้รับบัญชีตรวจสอบข้อมูลที่ดินที่มีอยู่เดิม จากสำนักมาตรฐานการทะเบียนที่ดินแล้ว ให้เสนอเรื่องต่อผู้ว่าราชการจังหวัดในฐานะปฏิบัติราชการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เพื่อพิจารณาลังการ สำหรับกรณีวัดขอได้มาซึ่งที่ดินเมื่อรวมกับที่ดินที่มีอยู่เดิมแล้วเกินกว่า 100 ไร่ ก่อน

เสนอเรื่องเพื่อขออนุญาต ให้จังหวัดส่งเรื่องให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (กรมการศาสนา) เพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบก่อน และเมื่อได้รับเรื่องคืนจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติแล้วให้เสนอเรื่องต่อผู้ว่าราชการจังหวัดในฐานะปฏิบัติราชการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเพื่อพิจารณาลังการต่อไป

กรณีตรวจสอบพบว่ามีการออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินหรือได้จดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมให้ไว้ครอบครองที่ดินไป โดยไม่ได้ขออนุญาตจากรัฐมนตรีฯ ให้ให้ส่งเรื่องให้เจ้าหน้าที่ตรวจสอบหลักฐานตามขั้นตอนแล้วส่งเรื่องให้สำนักงานเขตที่ดินที่รับประสานงานกับนายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอท้องที่เพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงและข้อมูลเดิม ก่อนเสนอเรื่องต่อผู้ว่าราชการจังหวัดในฐานะปฏิบัติราชการแทนรัฐมนตรีฯ เพื่อพิจารณาลังอนุญาตย้อนหลังให้เป็นการถูกต้อง

:: เมื่อมีคำสั่งอนุญาตแล้วให้ดำเนินการ ดังนี้ ให้สำนักงานที่ดินจังหวัดรายงานผลการลั้งอนุญาตตามบัญชีรายงาน ผลการลั้งอนุญาตของนิติบุคคลเพื่อการศาสนา ตามมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน (สิ่งที่ส่งมาด้วย 3) ตามหนังสือกรมที่ดิน ด่วนมาก ที่ มท 0515/ว 8190 ลงวันที่ 26 มีนาคม พุทธศักราช 2546 ให้กรมที่ดินทราบภายใน 7 วัน นับแต่วันที่ลั้งอนุญาตแล้วแจ้งผู้ขอมาดำเนินการต่อไป

:: เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ได้แจกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินหรือจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมให้ไว้ครอบครองที่ดินหรือลั้งอนุญาตย้อนหลังแล้ว ให้จังหวัดรายงานกรมที่ดินทราบตามบัญชีทะเบียนที่ดินของนิติบุคคลเพื่อการศาสนา ตามมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน (สิ่งที่ส่งมาด้วย 4) ตามหนังสือกรมที่ดิน ด่วนมาก ที่ มท 0515/ว 8190 ลงวันที่ 26 มีนาคม พุทธศักราช 2546 เพื่อแก้ไขบัญชีทะเบียนที่ดินทางส่วนกลางให้ถูกต้องตรงกัน

10.

การขอได้มาซึ่งที่ดินของวัดประเภทต่างๆ

- การขอให้ได้มาซึ่งที่ดินโดยการรับมรดกตามมาตรา 1623 และ 1624 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1623 ทรัพย์สินของพระภิกษุที่ได้มาในระหว่างที่อยู่เฝ้าสมณเพศนั้น เมื่อพระภิกษุนั้นถึงแก่มรณภาพให้ตกเป็นสมบัติของวัดที่เป็นภุมิลาเนาของพระภิกษุนั้น เว้นไว้แต่พระภิกษุนั้นจะได้อำนาจไป ในระหว่างชีวิตหรือโดยพินัยกรรม การพิจารณาจะต้องตรวจสอบให้ได้ข้อเท็จจริงว่าทรัพย์สินนั้นพระภิกษุ ได้มาในระหว่างเวลาที่อยู่ในสมณเพศ และพระภิกษุ ถึงแก่มรณภาพในขณะที่จำพรรษาอยู่ในวัดนั้น ให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นสมบัติของวัดที่เป็นภุมิลาเนาของพระภิกษุ เว้นแต่พระภิกษุจะอำนาจอำนาจไประหว่างชีวิตหรือโดยพินัยกรรม มาตรา 1624 ทรัพย์สินใดเป็นของบุคคลก่อนอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ทรัพย์สินนั้น หากตกเป็นสมบัติของวัดไม่ และให้เป็นมรดกแก่ทายาท โดยกรรมของบุคคลนั้น หรือบุคคลนั้นจะอำนาจอำนาจโดยประการใดตามกฎหมายก็ได้
- การขอให้ได้มาซึ่งที่ดินโดยการรับมรดกตามพินัยกรรม พิจารณาพินัยกรรมว่าชอบตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือไม่
- การขออนุญาตให้ได้มาซึ่งที่ดินเพียงบางส่วน (ไม่เต็มแปลงตามโฉนดหรือ น.ส.3 เว้นการจดทะเบียนเฉพาะส่วนหรือขอถือกรรมสิทธิ์รวม) ควรให้เจ้าของที่ดินยื่นคำขอทำการรังวัดแบ่งแยกและจดทะเบียนแบ่งแยกในนามเดิมก่อน แล้วจึงดำเนินการตามขั้นตอนต่อไป
- การขอให้ได้มาซึ่งที่ดินโดยการครอบครองตามมาตรา 1367 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พิจารณาคำดำเนินการตามหนังสือกรมที่ดิน ที่ มท 0612/2/ว 15476 ลงวันที่ 10 กันยายน พุทธศักราช 2517 เรื่อง ทารือเกี่ยวกับการจดทะเบียน (ตอบข้อหารือจังหวัดปราจีนบุรี)
- การขอให้ได้มาซึ่งที่ดินตามมาตรา 1382 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พิจารณาจาก

คำพิพากษาหรือคำสั่งศาลอันถึงที่สุดแสดงว่ามีกรรมสิทธิ์ในที่ดินและ ตามกฎกระทรวงฉบับที่ 7 (พุทธศักราช 2497) ออกตามความในพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พุทธศักราช 2497

- วัดให้เช่าที่ดิน การให้เช่าที่ธรณีสงฆ์ ที่กัลปนาหรือที่วัดที่กันไว้เป็นจัดประโยชน์ที่มีกำหนดระยะเวลาการเช่าเกิน 3 ปี จะกระทำได้ก็ต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (กฎกระทรวงฉบับที่ 2 (พุทธศักราช 2511) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505)
- การจดทะเบียนการจำยอมที่ดินของวัด การนำที่ดินของวัด (ที่วัดและที่ธรณีสงฆ์) ไปจดทะเบียนจำยอมต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการพิจารณางบประมาณศาลสมัชชากลางประจำ (มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ 18/2540 ลงวันที่ 30 มิถุนายน พุทธศักราช 2540)
- การขอให้ได้มาซึ่งที่ดินโดยการขอรับโอนตามคำสั่งศาลหรือโอนตามคำพิพากษา พิจารณาว่าศาลมีคำสั่งถึงที่สุดแล้วและหลักฐานแสดงว่าคดีถึงที่สุด
- การขอให้ได้มาซึ่งที่ดินโดยการโอนให้ตัวการ ตามมาตรา 797 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พิจารณาให้ได้ข้อเท็จจริงว่าขณะที่ตัวแทนรับโอนที่ดินไว้แทนวัดนั้น วัดจะต้องมีสภาพเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายอยู่แล้ว และการรับโอนที่ดินไว้แทนนั้นจะต้องเป็นไปตามเจตนาของผู้โอนด้วยว่ามีความประสงค์จะโอนให้แก่วัดจริง แต่เนื่องจากมีเหตุขัดข้องไม่สามารถโอนให้แก่วัดในขณะนั้นได้ จึงโอนลงชื่อตัวแทนไว้ก่อน
- การขอได้มาซึ่งที่ดินโดยการรังวัดออกโฉนดที่ดิน :: กรณีวัดยื่นคำขอหรือนำรังวัดออกโฉนดที่ดินหรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์ สำหรับที่ดินที่ได้มาภายหลังวันที่ประมวลกฎหมายที่ดินใช้บังคับ เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่รับคำขอ สอบสวน และดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆ เช่นเดียวกับกรณีวัดขอได้มาซึ่งที่ดินในข้อ 9. ทุกประการแล้ว ก่อนแจกโฉนดที่ดินหรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์ กรณีที่ดินอยู่ในเขต

กรุงเทพมหานคร ต้องเสนออธิบดีกรมที่ดินในฐานะปฏิบัติราชการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้พิจารณาสั่งการ

:: กรณีที่ดินอยู่ในเขตจังหวัดอื่น ต้องเสนอผู้ว่าราชการจังหวัดในฐานะปฏิบัติราชการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้พิจารณา สั่งการ (หนังสือกรมที่ดิน ที่ มท 0612/4/ว 14647 ลงวันที่ 7 กรกฎาคม พุทธศักราช 2524 และ ด่วนมาก ที่ มท 0515/ว 8190 ลงวันที่ 26 มีนาคม พุทธศักราช 2546)

:: กรณีขอออกโฉนดที่ดินที่ออก หากที่ออกเป็นที่ดินเกิดหลังประมวลกฎหมาย ที่ดินต้องพิจารณาดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ที่รับคำขอ

:: วัดขอแลกเปลี่ยนที่ดิน วัดขอแลกเปลี่ยนที่ดินกับเอกชน หรือกับวัดด้วยกัน ต้องตราเป็นพระราชบัญญัติโดยมีขั้นตอนดังนี้

กรณีที่ดินอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร

- วัดและคูกรณี เสนอเรื่องการแลกเปลี่ยนที่ดินกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
- เมื่อสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ และขั้นตอนต่างๆ ครบถ้วนแล้ว ถ้าผลการพิจารณาให้วัดแลกเปลี่ยนที่ดินได้จะส่งเรื่องให้กรมที่ดินพิจารณา
- กรมที่ดินรับเรื่องแล้ว ส่งเรื่องคืนสำนักงานที่ดินกรุงเทพมหานครเพื่อแจ้งวัด และ คูกรณีให้มายื่นคำขอแลกเปลี่ยนที่ดินกับพนักงานเจ้าหน้าที่
- พนักงานเจ้าหน้าที่รับคำขอ สอบสวน และดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆ เช่นเดียวกับกรณีวัดขอได้มาซึ่งที่ดินในกรณีทั่วไปทุกประการ รวมทั้งขอความเห็นจากผู้อำนวยการเขตก่อนส่งกรมที่ดิน
- กรมที่ดินรับเรื่องแล้วพิจารณาเสนอขออนุญาตรัฐมนตรีฯ ตามมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน เมื่อรัฐมนตรีฯ อนุญาตแล้วกรมที่ดินจะส่งเรื่องให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติดำเนินการออกพระราชบัญญัติต่อไป

กรณีที่ดินอยู่ในเขตจังหวัดอื่น

- วัดและคูกรณี เสนอเรื่องการแลกเปลี่ยนที่ดินกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
- เมื่อสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ และขั้นตอนต่างๆ ครบถ้วนแล้ว ถ้าผลการพิจารณาให้วัดแลกเปลี่ยนที่ดินได้ จะส่งเรื่องให้กรมที่ดินพิจารณา
- กรมที่ดินรับเรื่องแล้ว ส่งเรื่องคืนจังหวัดเพื่อแจ้งวัดและคูกรณีให้มายื่นคำขอแลกเปลี่ยนที่ดินกับพนักงานเจ้าหน้าที่
- พนักงานเจ้าหน้าที่รับคำขอ สอบสวน และดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆ เช่นเดียวกับกรณีวัดขอได้มาซึ่งที่ดินในกรณีทั่วไปทุกประการ รวมทั้งขอความเห็นจากอำเภอ
- เมื่อได้รับผลการดำเนินการและความเห็นจากอำเภอแล้ว

กรณีที่ดินอยู่ในเขตสำนักงานที่ดินจังหวัด ให้สำนักงานที่ดินจังหวัดสอบถามข้อมูลที่ดินที่มีอยู่เดิมของผู้ขอไปที่กรมที่ดินโดยทางโทรสาร ตามบัญชีตราลงข้อมูลที่ดินที่มีอยู่เดิมของนิติบุคคลเพื่อการคำนวณตามมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน

กรณีที่ดินอยู่ในเขตสำนักงานที่ดินจังหวัดสาขาและส่วนแยก หรือ สำนักงานที่ดินอำเภอให้ส่งเรื่องไปสำนักงานที่ดินจังหวัดเพื่อดำเนินการสอบถามข้อมูลที่ดิน ที่มีอยู่เดิมตามหัวข้อที่ผ่านมา

เมื่อสำนักงานที่ดินจังหวัดได้รับบัญชีตราลงข้อมูลที่ดินฯ จากกรมที่ดินแล้ว ให้เสนอผู้ว่าราชการจังหวัด ในฐานะปฏิบัติราชการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย พิจารณาสั่งการต่อไป

11.

การจำหน่ายจ่ายโอนที่ดินของวัด

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 มาตรา 34 ที่ดินของวัดและที่ธรณีสงฆ์จะโอนกรรมสิทธิ์ได้ก็โดยตราเป็นพระราชบัญญัติเท่านั้น แต่ที่วัด

ที่ธรณีสงฆ์ ที่วัดร้างก็อาจหมดสภาพไปจากการเป็น
ศาสนสมบัติด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งดังนี้

- ที่ดินถูกโอนไปจากวัดโดยตราเป็นพระราชบัญญัติ
- ที่ดินถูกเวนคืนตามพระราชบัญญัติเวนคืนอสังหา-
ริมทรัพย์ กรณีเช่นนี้ให้ถือว่าที่ดินได้โอนไปตาม
พระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ฉบับนั้นแล้ว
ไม่จำเป็นต้องตราพระราชบัญญัติโอนโดยเฉพาะขึ้นอีก
- ที่ดินถูกกระแสน้ำเซาะพังลงน้ำไปตามธรรมชาติ
ทำให้ที่ดินของวัดขาดหายไป
- วัดยินยอมให้ตัดหรือขยายถนน หรือทางหลวง
เป็นการอุทิศให้เป็นทางสาธารณประโยชน์เข้าลักษณะ
เป็นการโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินตามกฎหมาย ซึ่งไม่ขัดต่อ
บทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

12.

การเรียกเก็บค่าธรรมเนียม

หลักเกณฑ์การเรียกเก็บค่าธรรมเนียมในการโอนที่ดิน
ให้วัดตามกฎหมายกระทรวงฉบับที่ 47 (พุทธศักราช 2541)
ข้อ 2 (7) (จ) ออกตามความใน พระราชบัญญัติให้ใช้
ประมวลกฎหมายที่ดิน พุทธศักราช 2497 กำหนดว่า
“ค่าจดทะเบียนเฉพาะในกรณีที่ดินวัดวาอาราม วัดบาทหลวง
โรมันคาทอลิกหรือมัสยิดอิสลาม เป็นผู้รับให้เพื่อใช้
เป็นที่ตั้งศาสนสถาน ทั้งนี้ ในส่วนที่ได้มารวมกับที่ดิน
ที่มีอยู่ก่อนแล้วไม่เกิน 50 ไร่ เรียกตามราคาประเมิน
ทุนทรัพย์ตามที่คณะกรรมการกำหนดราคาประเมิน
ทุนทรัพย์กำหนดร้อยละ 0.01”

คำว่า “ที่ตั้งศาสนสถาน” ตามกฎหมายกระทรวงฉบับที่ 47
(พุทธศักราช 2541) ข้อ 2 (7) (จ) หมายถึง ที่ตั้ง
ของสถานที่ใด ๆ ซึ่งมีไว้เพื่อปฏิบัติตามศาสนบัญญัติ
หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อในทางศาสนาของ
วัดวาอาราม วัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกหรือมัสยิด
อิสลามและรวมถึงบริเวณของสถานที่ดังกล่าวด้วย
เช่น ที่ตั้งของมัสยิด โบสถ์ วิหาร กุฏิสงฆ์ ศาลา
การเปรียญ ฉาปนสถาน และที่ธรณีสงฆ์ ที่มีลักษณะ

การใช้ประโยชน์ตามนัยดังกล่าว ส่วนสถานที่ที่มีไว้
เพื่อการอย่างอื่น มิได้มีไว้เพื่อปฏิบัติตามศาสนบัญญัติ
หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อใน ทางศาสนา เช่น
ที่ตั้งโรงเรียน โรงพยาบาล โรงเรียนเด็ก เป็นต้น
ไม่ใช่ “ที่ตั้งศาสนสถาน” แต่อย่างใด (หนังสือกรมที่ดิน
ที่ มท 0728/ว 11242 ลงวันที่ 10 พฤษภาคม
พุทธศักราช 2544 เรื่อง ความหมายของคำว่า “ที่ตั้ง
ศาสนสถาน”)

สรุปหลักเกณฑ์การพิจารณาเรียกเก็บ

ค่าธรรมเนียมตามกฎหมายกระทรวงฉบับที่ 47

(พุทธศักราช 2541) ข้อ 2 (7) (จ)

ซึ่งให้เรียกเก็บค่าธรรมเนียมร้อยละ 0.01 ดังนี้

:: ใช้กับวัด วัดบาทหลวงโรมันคาทอลิก มัสยิดอิสลาม
เท่านั้น (มูลนิธิคริสตจักรไม่ได้สิทธิตามกฎหมายกระทรวง
ฉบับนี้)

:: เป็นกรณีรับให้ที่ดิน

:: เพื่อใช้เป็นที่ตั้งศาสนสถาน (ความหมายตาม
หนังสือกรมที่ดิน ที่ มท 0728/ว 11242 ลงวันที่ 10
พฤษภาคม พุทธศักราช 2544)

:: เมื่อรวมกับที่ดินซึ่งเป็นที่ตั้งศาสนสถานที่มีอยู่ก่อน
แล้วไม่เกิน 50 ไร่

• หลักเกณฑ์การเรียกเก็บภาษีเงินได้และภาษีธุรกิจ
เฉพาะ กรณีโอนกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองที่ดิน
ให้วัด พระราชกฤษฎีกาออกตามความในประมวล
รัษฎากรว่าด้วยการยกเว้นรัษฎากร (ฉบับที่ 326)
พุทธศักราช 2541 และกฎหมายกระทรวงฉบับที่ 214
(พุทธศักราช 2541) ออกตามความในประมวล
รัษฎากรว่าด้วยการยกเว้นรัษฎากร ให้ยกเว้นภาษี
เงินได้นิติบุคคล ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา และภาษี
ธุรกิจเฉพาะสำหรับการโอนกรรมสิทธิ์หรือสิทธิ
ครอบครองในที่ดินโดยไม่มีค่าตอบแทนให้แก่วัด วัด
บาทหลวงโรมันคาทอลิก หรือมัสยิดเฉพาะการโอนที่ดิน
ส่วนที่ทำให้วัด วัดบาทหลวงโรมันคาทอลิก หรือมัสยิด
มีที่ดินไม่เกินห้าสิบไร่ (หนังสือกรมที่ดินด่วนที่สุด ที่

มท 0710/ว 06232 ลงวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2542 เรื่อง การยกเว้นภาษีเงินได้และภาษีธุรกิจเฉพาะ สำหรับการโอนกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองที่ดิน โดยไม่มีค่าตอบแทน ให้แก่วัด วัดบาทหลวงโรมันคาทอลิก หรือมัสยิด)

:: ข้อสังเกต การเรียกเก็บภาษีเงินได้และภาษีธุรกิจเฉพาะสำหรับการโอนกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองในที่ดินโดยไม่มีค่าตอบแทนให้แก่วัดเฉพาะการโอนที่ดินส่วนที่ทำให้วัดมีที่ดินไม่เกิน 50 ไร่ นั้น ไม่ต้องพิจารณาว่าเป็นที่ดินประเภทใดซึ่งต่างกับกรณีการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมตามกฎหมายกระทรวงฉบับที่ 47 (พุทธศักราช 2541) ข้อ 2 (7) (จ) ซึ่งต้องเป็นที่ดินที่ใช้เป็นที่ตั้งศาลสมณสถานเท่านั้น

:: ค่าอากรแสตมป์ การเรียกเก็บค่าอากรแสตมป์ ให้เรียกเก็บในอัตราร้อยละ 0.5 คำนวณตามราคาประเมินทุนทรัพย์หรือจำนวนทุนทรัพย์ที่ผู้ขอแสดงแล้วแต่อย่างใดจะสูงกว่า (คู่มือการเรียกเก็บค่าธรรมเนียม ภาษีและอากร ในการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ตามประมวลกฎหมายที่ดิน เวียนโดยหนังสือกรมที่ดิน ที่ มท 0515/ว 2125 ลงวันที่ 28 มกราคม พุทธศักราช 2546)

13.

การทำบัญชีทะเบียนที่ดินของนิติบุคคลเพื่อการคำนวณตามมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ให้สำนักงานที่ดินจังหวัดและสำนักงานที่ดินที่ที่ดินตั้งอยู่ใช้สมุดเบอร์ 2 ทำบัญชีทะเบียน ที่ดินของนิติบุคคลเพื่อการคำนวณ ตามมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน โดยให้สำนักงานที่ดินจังหวัดจัดทำรวมทั้งจังหวัดแห่งหนึ่ง และสำนักงานที่ดินที่ที่ดินตั้งอยู่จัดทำในเขตท้องที่อีกแห่งหนึ่ง เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบคร่าวต่อไป โดยแยกเก็บตามตัวอักษรตัวหน้าของชื่อนิติบุคคลนั้น แล้วนำข้อมูลที่ดินที่มีอยู่เดิมของนิติบุคคลที่ได้จากการตรวจสอบข้อมูลจากสำนักมาตรฐานการทะเบียนที่ดิน กรมที่ดิน ลงในบัญชีทะเบียนที่ดิน

ดังกล่าวตามลำดับการได้มาซึ่งที่ดินก่อนหลัง แล้วจึงนำข้อมูลที่ดินที่แจกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินหรือจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมทำนิติบุคคลนั้น รับโอนที่ดินซึ่งได้รับอนุญาตลงเป็นลำดับต่อไป

• ตัวอย่างคำพิพากษากฎีกา

คำพิพากษากฎีกาที่ 843/2487

ที่ธรณีสงฆ์นั้น ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ รัตนโกสินทร์ค 121 หรือตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484 ก็มีความหมายอย่างเดียวกัน คือ หมายถึงที่ซึ่งเป็นสมบัติของวัด

คำพิพากษากฎีกาที่ 47 - 50 / 2490

ที่ธรณีสงฆ์นั้น ไม่มีกฎหมายบังคับให้ต้องจดทะเบียนการฟ้องขับไล่ออกจากที่ธรณีสงฆ์นั้น โจทก์พิสูจน์ว่าเป็นที่ธรณีสงฆ์ก็เพียงพอแล้วไม่จำเป็นต้องนำสืบถึงการได้มา

คำพิพากษากฎีกาที่ 202/2490

“ยกที่ดินถวายวัด แล้วเช่าและส่งค่าเช่าให้วัดมากกว่า 10 ปี แม้ไม่ได้ทำการโอนทะเบียน วัดก็ไดกรรมสิทธิ์เป็นที่ธรณีสงฆ์ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1382“

คำพิพากษากฎีกาที่ 254/2492

เจ้าอาวาสย่อมมีอำนาจเป็นโจทก์เองหรือมอบอำนาจแก่โยยาวัจกรฟ้องความเกี่ยวแก่ที่ธรณีสงฆ์ได้ในสัญญากรรมสิทธิ์ระบุว่าเป็นที่ธรณีสงฆ์เป็นผู้รับนั้น ย่อมหมายความว่ายกให้แก่วัดเป็นที่ธรณีสงฆ์

คำพิพากษากฎีกาที่ 1868/2492

เจ้าอาวาสย่อมมอบอำนาจให้โยยาวัจกรฟ้องคดีแทนวัดได้เจ้าอาวาสปลุกเรืองลงในที่ธรณีสงฆ์ แม้จะใช้จ่ายเงินของผู้อื่นปลุก เมื่อไม่ปรากฏว่าเจ้าอาวาสและเจ้าของเงินได้รับสิทธิที่จะปลุกลงในที่ของวัดประการใดแล้ว เรือนนั้นก็ย่อมเป็นส่วนความชอบที่ดินและเป็นกรรมสิทธิ์ของวัดซึ่งเป็นเจ้าของที่ดิน ฉะนั้น ข้อต่อสู้ของผู้ที่อยู่ในเรือนซึ่งอ้างว่าเรือนเป็นของเจ้าอาวาสหรือเจ้าของเงินหรือตนได้สิทธิโดยทางครอบครองปรปักษ์ย่อมฟังไม่ขึ้น

คำพิพากษากฎีกาที่ 305/2497

ที่วัดและที่ธรณีสงฆ์ จะโอนกรรมสิทธิ์ได้แต่โดยพระราชบัญญัติ เอกชนจะอ้างว่าได้กรรมสิทธิ์โดยครอบครองปรปักษ์ในที่ของวัดไม่ได้

คำพิพากษากฎีกาที่ 662/2497

ที่ธรณีสงฆ์นั้น ใครจะครอบครองมาช้านานเท่าใดก็แย่งกรรมสิทธิ์ไปไม่ได้

คำพิพากษากฎีกาที่ 944-945/2497

วัดเป็นนิติบุคคล เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนมีอำนาจฟ้องขับไล่และมอบอำนาจให้โยธาวัจกรฟ้องผู้บุกรุกแทนวัดได้ วัดอาจถือที่ดินไว้ โดยการเข้าครอบครองทำเป็นป่าช้า ป่าช้าที่ธรณีสงฆ์ของวัด ใครจะอ้างสิทธิทางครอบครองยันวัดไม่ได้ จะเอาไปทำนิติกรรมจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ก็ไม่ได้ จะโอนได้แต่โดยทางพระราชบัญญัติเท่านั้น

คำพิพากษากฎีกาที่ 611-612/2498

ที่ป่าช้าของวัด แม้ออกโฉนดให้ใครไป ผู้นั้นก็อ้างกรรมสิทธิ์ต่อผู้วัดมิได้ เพราะมิใช่ได้ไปโดยพระราชบัญญัติ

คำพิพากษากฎีกาที่ 851-853/2499

ชื่อที่วัดและที่ธรณีสงฆ์โดยสุจริตจากการขายทอดตลาดตามคำสั่งศาลผู้ซื้อไม่ได้ กรรมสิทธิ์

คำพิพากษากฎีกาที่ 2008/2500

วัดที่ตั้งขึ้นตาม พ.ร.บ.คณะสงฆ์ฯ เป็นนิติบุคคล

คำพิพากษากฎีกาที่ 2003-2005/2500

พระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสมีอำนาจหน้าที่จัดการดูแลศาลานสมบัติของวัดเรียกเอาสินบนในการให้เช่าที่ดินของวัด มีความผิดฐานเป็นเจ้าพนักงานรับสินบน

คำพิพากษากฎีกาที่ 947-958/2503

วัดยินยอมให้มีการขายเขตถนนเดิมซึ่งได้ใช้เป็นที่ทางหลวงอยู่แล้วเข้าไปในที่ของวัด เมื่อทางหลวงนี้เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน กรณีจึงเป็นว่า วัดได้อุทิศที่ดินส่วนนี้ของวัดโดยปริยายให้เป็นทางหลวง การอุทิศของวัดเช่นนี้ ไม่ขัดต่อพระราชบัญญัติ

คณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484 มาตรา 41 เพราะกรณีเช่นนี้ไม่เข้าลักษณะเป็นการโอนกรรมสิทธิ์ตามที่กฎหมายนั้นระบุไว้ ฉะนั้น การที่จำเลยปลูกอาคารลงในเขตทางหลวง โดยมีได้รับอนุญาตก็ย่อมเป็นผิดตามกฎหมาย

คำพิพากษากฎีกาที่ 1516/2503

เจ้าของที่ดินทำพินัยกรรมยกที่ดินให้วัด โดยระบุให้ยายและมารดามีสิทธิเก็บกินตลอดชีวิตเมื่อเจ้าของที่ดินตายแล้ว วัดมิได้ใช้สิทธิแก่ที่ดินนี้ประการใดปล่อยให้มารดาของเจ้ามรดกครอบครองที่ดินและจดทะเบียนโอนรับมรดกเป็นของตนด้วย ซึ่งเป็นเวลาเกิน 10 ปีแล้วดังนี้ เมื่อปรากฏว่ามารดาของเจ้ามรดกก็ได้รับประโยชน์ตามพินัยกรรมอยู่ด้วย มิได้ถูกตัดมิให้รับมรดก สิทธิเรียกร้องวัดในฐานะเป็นผู้รับพินัยกรรม จึงขาดอายุความไปแล้วตาม ป.พ.พ. มาตรา 1754 บรรดาผู้สืบสิทธิของมารดา เจ้ามรดกย่อมยกอายุความดังกล่าวต่อสู้วัดได้

คำพิพากษากฎีกาที่ 1631/2503

วัดซึ่งเป็นนิติบุคคลย่อมมีอำนาจจัดการทรัพย์สินมรดกของวัดได้ตาม พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ.2484 มาตรา 43 แต่ศาลนอมนมัตติของวัดก็ต้องเป็นไปตามระเบียบซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้ตราไว้ด้วยความเห็นชอบของคณะสังฆมนตรี ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484 มาตรา 48

คำพิพากษากฎีกาที่ 721/2504

ที่ธรณีสงฆ์นั้น ผู้ใดจะยกอายุความครอบครองปรปักษ์ขึ้นไต่แย้งกับวัดไม่ได้

คำพิพากษากฎีกาที่ 955/2504

ในการบังคับคดีที่ศาลพิพากษาให้ทำลายโฉนดเฉพาะส่วนที่ออกทับที่ของวัดตามแผนที่วิวาทกันเมื่อเขตด้านหนึ่งโฉนดที่ไม่แสดงระยะที่แน่นอนไว้ คู่ความจึงตกลงกันซึ่งเขตของด้านนั้นให้รังวัดไปตามที่ตกลงซึ่งเขตกัน ดังนี้ ย่อมเป็นความตกลงเพื่อให้การบังคับคดีเป็นไปตามคำพิพากษานั้นเอง มิใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงโอนกรรมสิทธิ์ที่วัดอันจะขัดต่อพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

มาตรา 41 แต่อย่างไรใด

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 962/2504

วัดเป็นนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 72 (2) เจ้าอาวาสของวัดมีหน้าที่บำรุงรักษาจัดการวัดและสมบัติของวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484 มาตรา 43 (1) และเป็นผู้แสดงเจตนาแทนวัด ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 75 เจ้าอาวาสของวัดจึงมีอำนาจเป็นผู้แทนวัด ร้องชดเชยทรัพย์ในนามของวัดได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 54/2507

วัดยอมให้กรมการศาสนาให้เช่าที่ดินของวัดในนามของกรมการศาสนาเอง ผู้ให้เช่าไม่จำเป็นต้องเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ทรัพย์สินที่ให้เช่า เมื่อผู้เช่ายินยอมทำสัญญาเช่าที่รายนี้จากกรมการศาสนา กรมการศาสนา ผู้ให้เช่าย่อมมีอำนาจฟ้องผู้เช่าในฐานะคู่สัญญาได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 337/2507

หนังสือมอบอำนาจของเจ้าอาวาสที่มอบอำนาจให้ไวยาวัจกรฟ้องคดีแทนวัดนั้น จะต้องปิดอากรแสตมป์ให้ถูกต้องตามประมวลรัษฎากร เพราะพระราชบัญญัติคณะสงฆ์มิได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของไวยาวัจกรได้ ฉะนั้น กิจการใดของวัดที่ไวยาวัจกรกระทำไปจึงถือว่าเป็นการกระทำในฐานะตัวแทนธรรมดาของเจ้าอาวาสวัดนั้น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 587/2507

วัดครอบครองปรปักษ์ในที่ดินมีโฉนดซึ่งเจ้าของยกให้แต่ต่อมาผู้ให้ตาย วัดยังคงครอบครองต่อมาอีกจนครบกำหนด 10 ปีแล้ว วัดย่อมได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินแปลงนั้นพฤติการณ์ดังกล่าวไม่ขัดต่อวัตถุประสงค์ของวัด และหลักทางพระพุทธศาสนา โจทก์ฟ้องขอให้ศาลแสดงกรรมสิทธิ์ของโจทก์ในที่พิพาทโดยอาศัยสิทธิครอบครองไม่ได้ฟ้องเรียกมรดกจำเลยไม่อาจยกอายุความมรดกขึ้นมาอ้างได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 571-572/2508

“การที่เจ้าของที่ดินได้ละการครอบครองที่ดินมีโฉนดโดยยกให้แก่วัด และวัดได้เข้าครอบครองที่นั้น

เป็นเวลาเกินกว่า 10 ปีแล้ว เช่นนี้วัดย่อมได้กรรมสิทธิ์แม้ในขณะยกให้วัดจะไม่มีการทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ก็ตาม”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2153/2516

วัดโจทก์ฟ้องขับไล่จำเลยซึ่งเป็นพระภิกษุอาศัยอยู่ในวัดโจทก์ให้ออกไปจากวัด โดยอ้างว่าจำเลยไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสวัดโจทก์ เจ้าอาวาสวัดโจทก์ก็ได้นำเข้าเป็นโจทก์ร่วมด้วย แม้ตามฟ้องจะอ้างเรื่องพาดพิงถึงพระธรรมวินัยด้วยก็ตาม แต่เป็นเพียงข้ออ้างประกอบข้อกล่าวหาที่ว่าจำเลยไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสโจทก์ร่วมเท่านั้น มูลกรณีเช่นนี้ถือได้ว่ามีการโต้แย้งสิทธิทางแพ่งของวัดโจทก์ในฐานะที่เป็นนิติบุคคลและของโจทก์ร่วม ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสของวัด ไม่ใช่กรณีที่จะต้องอาศัยคำวินิจฉัยชี้ขาดของมหาเถรสมาคม เช่นกรณีพระภิกษุล่วงละเมิดพระธรรมวินัย ศาลยุติธรรมจึงมีอำนาจพิพากษาคดีนี้ได้ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 มาตรา 38 (2) ประกอบด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1029/2519

ที่วัดร้างยังเป็นที่วัดอยู่ โจทก์อ้างว่าได้ภาระจำยอมเหนือที่วัดโดยภาระจำยอมไม่ได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1687/2520

ที่วัดที่ธรณีสงฆ์และที่ดินของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ผู้ใดจะครอบครองปรปักษ์มิได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 855/2524

ราษฎรพร้อมใจสร้างวัดโจทก์กันขึ้นเองในที่พิพาทเมื่อพุทธศักราช 2482 โดยไม่ปรากฏว่าได้มีการขอรับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สร้าง จึงเป็นการสร้างวัดขึ้นใหม่ ฝ่าฝืนต่อบัญญัติ ม.9 แห่งพ.ร.บ. ลักษณะปกครองคณะสงฆ์ รีดนโกสินต์คก 121 ซึ่งใช้บังคับอยู่ในเวลานั้น ไม่มีสภาพเป็นวัดตามที่ระบุไว้ใน ม.5 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว แม้ต่อมาจะมีชื่อปรากฏอยู่ในทะเบียนวัดสำนักงานกษัตริย์ก็ไม่มีผลทำให้กลับกลายเป็นวัดที่ชอบด้วยกฎหมายไปได้

ที่พิพาทซึ่งอ้างว่ามีผู้ยกให้เป็นที่ตั้งสร้างวัดจึงไม่ใช่ลุ่มบัตติของวัดอันจะถือว่าเป็นที่ธรณีสงฆ์ วัดโจทก์จึงไม่มีอำนาจฟ้องขับไล่จำเลยให้ออกไปจากที่พิพาท

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2954/2524

วัดโจทก์ถึงแม้จะยกฐานะจากวัดร้างขึ้นเป็นวัดที่มีพระสงฆ์ในพุทธศักราช 2518 ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการก็ตาม แต่พระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์พุทธศักราช 2505 มิได้บัญญัติถึงวัดร้าง ดังนั้นวัดร้างจึงมิได้เสียสภาพจากการเป็นวัด เพราะยังมิได้มีการยุบเลิกวัดร้าง และยังมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินและทรัพย์สินของวัดได้อยู่ โดยให้พนักงานฝ่ายพระราชอาณาจักรเป็นผู้ปกครองรักษาไว้แทนตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ รัตนโกสินทร์ศก 121 ม.8 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในขณะพอบองค์พระพุทธรูป เมื่อปรากฏว่าต่อมาโจทก์ก็ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นวัดที่มีพระสงฆ์ โจทก์จึงมีฐานะเป็นนิติบุคคลและสืบทอดสิทธิ์ต่างๆ ของวัดร้างนั้นมา จึงมีอำนาจฟ้องคดีนี้และเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์องค์พระพุทธรูปสืบทอดจากวัดร้างกับมีสิทธิติดตามเอาคืนจากบุคคลผู้ไม่มีสิทธิจะยึดถือเอาไว้ได้ตาม ป.พ.พ. ม.1336

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4027 - 4030/2524

วัดร้างลงฆ์ไม่อาศัย กรมการศาสนาย่อมมีอำนาจดูแลรักษาและจัดการทรัพย์สินของวัดนั้น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1653/2525

เจ้าคณะจังหวัดเพชรบูรณ์ได้ให้ยุบรวมวัดใหม่กับวัดภูเขาดินโจทก์เป็นวัดเดียวกัน เมื่อ พุทธศักราช 2481 ในขณะที่วัดใหม่ยังมีพระภิกษุอยู่ จึงหาใช่เป็นวัดร้างลงฆ์ไม่อาศัยไม่ การยุบรวมวัดแม้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ รัตนโกสินทร์ศก 121 ซึ่งใช้บังคับอยู่ในขณะนั้นจะไม่ได้บัญญัติไว้ แต่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484 ยอมรับให้มีการรวมวัดที่ใกล้ติดกันเป็นวัดเดียวกันเพื่อประโยชน์แก่การบำรุงวัดให้เจริญยิ่งขึ้น หรือเพื่อประโยชน์แก่การปกครองคณะสงฆ์ได้ โดยขอรับความเห็นชอบในที่สุดจากฝ่ายปกครองคณะสงฆ์ก่อน และพระราช

บัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ รัตนโกสินทร์ศก 121 ก็ไม่มีบทบัญญัติห้ามไว้ ดังนั้นการที่เจ้าคณะจังหวัดเพชรบูรณ์สั่งรวมวัดใหม่เข้าเป็นวัดเดียวกับวัดโจทก์จึงเป็นการชอบด้วยกฎหมาย วัดใหม่ที่ยุบรวมเข้าเป็นวัดเดียวกับวัดโจทก์ จึงไม่มีสภาพที่จะตกเป็นวัดร้างได้ที่ดินพิพาทเดิมเป็นของวัดใหม่แล้วได้รื้ออุโบสถวิหารและสิ่งปลูกสร้างจากที่ดินพิพาทไปไว้ที่วัดโจทก์เมื่อรวมกับวัดโจทก์ย่อมถือไม่ได้ว่าเป็นที่ดินของวัดร้าง แต่เป็นที่ธรณีสงฆ์ของวัดโจทก์ ด้วยการยุบรวมวัดใหม่กับวัดโจทก์เป็นวัดเดียว ดังนี้ การดูแลรักษาและจัดการไม่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของกรมการศาสนาจำเลย การที่จำเลยไปขอออกโฉนดที่ดินพิพาทเป็นของวัดใหม่ (ร้าง) เป็นการไม่ชอบ โจทก์มีสิทธิขอให้เพิกถอนเสียได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2184 - 2195/2525

เจ้าอาวาสมีอำนาจฟ้องคดีแทนวัดหรือมอบอำนาจให้ผู้อื่นฟ้องคดีแทนได้ โจทก์ฟ้องขับไล่จำเลยออกจากที่ดิน จำเลยต่อสู้ว่าที่พิพาทเป็นกรรมสิทธิ์ของตน จึงเป็นคดีเกี่ยวกับยอลงหาริมทรัพย์ และจำเลยได้กล่าวแก้เป็นข้อพิพาทด้วยกรรมสิทธิ์ แม้ที่ดินจะราคาไม่เกิน 20,000 บาท และโจทก์เรียกค่าเสียหายไม่เกิน 2,000 บาทต่อเดือน คู่ความก็มีสิทธิอุทธรณ์ฎีกาในข้อเท็จจริงได้ เมื่อข้อเท็จจริงฟังได้ว่าที่พิพาทเป็นของวัด แม้บางแปลงจะได้มีการออกโฉนด เป็นชื่อของจำเลย จำเลยก็หาได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้นไม่ เพราะที่วัดจะโอนกรรมสิทธิ์ได้ก็แต่โดย พ.ร.บ. และบุคคลใดจะยกอายุความขึ้นต่อผู้วัดในเรื่องทรัพย์สินอันเป็นของวัดไม่ได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7638/2538

“การทำหนังสือยกให้ที่พิพาทสำหรับเป็นที่สร้างวัด ถือได้ว่ามีเจตนาอุทิศที่พิพาทเพื่อใช้สร้างวัด ที่พิพาทย่อมตกเป็นของแผ่นดินสำหรับใช้เป็นที่ตั้งสำหรับสร้างวัดโจทก์ ตามเจตนาของผู้อุทิศทันที โดยไม่จำต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนการยกให้ต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตาม ป.พ.พ. มาตรา 525 อีกแต่อย่างใด”

การจัดตั้งวัด

การตั้งวัดในพระพุทธศาสนา ตามมาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 แก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2535 บัญญัติว่า “วัดมีสองอย่าง (1) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา (2) สำนักสงฆ์” และมาตรา 32 บัญญัติว่า “การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิกวัด และการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมาให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง” ดังนั้นการจะสร้างวัดขึ้นในพระพุทธศาสนาให้ถูกต้องเป็นวัดโดยสมบูรณ์ มีเขตวิสุงคามสีมาที่ได้รับพระราชทานเพื่อพระสงฆ์กระทำสังฆกรรมได้ตามพระธรรมวินัย จะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ ขั้นตอน และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง ฉบับที่ 1 (พุทธศักราช 2507) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 หมวด 1 การสร้างวัด หมวด 2 การตั้งวัด และหมวด 6 การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา

1. หลักเกณฑ์การขออนุญาตสร้างวัด

- ต้องมีที่ดินที่จะใช้สร้างวัดซึ่งต้องติดต่อกันเป็นผืนเดียวกัน เนื้อที่ไม่น้อยกว่า 6 ไร่ (ไม่มีช้อยยกเว้น) โดยเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินตามกฎหมายทำหนังสือสัญญาตกลงยกที่ดินให้สร้างวัดไว้กับนายอำเภอ และเจ้าพนักงานที่ดินอำเภอแสดงความประสงค์จะยกที่ดินให้เพื่อใช้สร้างวัด

กรณีที่ดินที่จะให้สร้างวัดเป็นที่ดินของทางราชการ ต้องผ่านขั้นตอนการขอใช้ที่ดินจนถึงส่วนราชการผู้ดูแลรักษาที่ดินนั้น ออกหนังสืออนุญาตให้ใช้ประโยชน์ในที่ดินเพื่อสร้างวัดก่อน แล้วจึงจะใช้ หนังสืออนุญาตให้ใช้ที่ดินดังกล่าวแทนเอกสารแสดงสิทธิในที่ดินประกอบเรื่องเสนอขออนุญาตสร้างวัด ตั้งวัดได้โดยอนุโลม

- ต้องเป็นสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเป็นที่พำนักอาศัยของพระภิกษุสงฆ์
- ตั้งอยู่ห่างจากวัดอื่นไม่น้อยกว่า 2 กิโลเมตร เว้นแต่จะมีเหตุจำเป็น
- มีประชาชนที่จะได้รับประโยชน์และให้การสนับสนุนเมื่อได้ตั้งเป็นวัดแล้วในรัศมี 2 กิโลเมตร เฉลี่ยวัดละ ไม่น้อยกว่า 1,000 คน เว้นแต่จะมีเหตุจำเป็น
- เจ้าคณะอำเภอ นายอำเภอ และผู้ว่าราชการจังหวัด พิจารณาเห็นสมควรให้สร้างวัด

2. เอกสารหลักฐานประกอบการขออนุญาตสร้างวัด

- คำขออนุญาตสร้างวัด
- สำเนาบัตรประจำตัวประชาชน และสำเนาทะเบียนบ้านของผู้ขออนุญาต
- กรณีขอสร้างวัดในที่ดินของเอกชนต้องแนบเอกสารหลักฐาน ดังนี้
 - :: สำเนาเอกสารแสดงกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองที่ดินที่จะยกให้สร้างวัด
 - :: หนังสือสัญญาตกลงยกที่ดินให้สร้างวัด

:: สำเนาบัตรประจำตัวประชาชน สำเนาทะเบียนบ้านของผู้ยกที่ดินให้สร้างวัด

กรณีผู้ยกที่ดินให้สร้างวัดมีคู่สมรสต้องแนบหนังสือยินยอมพร้อมด้วยสำเนาทะเบียนสมรส สำเนาบัตรประจำตัวประชาชน และสำเนาทะเบียนบ้านของคู่สมรส กรณีหม้ายเนื่องจากหย่าต้องแนบหนังสือสำคัญการหย่า กรณีคู่สมรสเสียชีวิตต้องแนบสำเนาทะเบียนสมรส และใบมรณบัตรของคู่สมรส

กรณีขอสร้างวัดในที่ดินของทางราชการต้องแนบหนังสืออนุญาตให้ใช้ประโยชน์ในที่ดินเพื่อสร้างวัด และเอกสารประกอบที่ส่วนราชการผู้ดูแลรักษาที่ดินนั้น ออกให้

- แผนที่ตั้งวัด
- แผนผังอาคารสิ่งปลูกสร้าง

3. ขั้นตอนดำเนินการขออนุญาตสร้างวัด

- 3.1 ผู้ขออนุญาตสร้างวัดยื่นคำขออนุญาตสร้างวัด (ศส.1) ต่อนายอำเภอท้องที่ที่จะสร้างวัดตามแบบที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนด พร้อมเอกสารหลักฐานประกอบเรื่อง
- 3.2 นายอำเภอ นำปรึกษาเจ้าคณะอำเภอแล้วเสนอเรื่องและความเห็นไปยังผู้ว่าราชการจังหวัด
- 3.3 ผู้ว่าราชการจังหวัดนำปรึกษาเจ้าคณะจังหวัด แล้วเสนอเรื่องและความเห็นไปยังสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
- 3.4 สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พิจารณาเห็นสมควรให้สร้างวัดได้ ให้รายงานนายกรัฐมนตรี (รองนายกรัฐมนตรีที่ได้รับมอบหมายให้กำกับดูแล) เพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบก่อนนำเสนอมหาเถรสมาคม
- 3.5 เมื่อมหาเถรสมาคมเห็นชอบแล้วให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติออกหนังสืออนุญาตให้สร้างวัด

พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พุทธศักราช 2504 (แก้ไขตามพระราชบัญญัติ ฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2535)

พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นั้นเป็นข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับการดูแลและรักษา โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุอันเป็นสมบัติและมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งทางศาลสถลนนั้นก็มีส่วนที่เกี่ยวข้องไม่น้อยด้วยที่เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งรวบรวมมรดกทางวัฒนธรรมของคนในชุมชน อันมีเนื้อความดังนี้

มาตรา 1

พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พุทธศักราช 2504”

มาตรา 2

พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดสามสิบวัน นับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา 3 ให้อยกเลิก

1. พระราชบัญญัติว่าด้วยโบราณสถาน ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ และการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พุทธศักราช 2477 และ

2. พระราชบัญญัติว่าด้วยโบราณสถาน ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ และการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2486

บรรดาบทกฎหมาย กฎ และข้อบังคับอื่นในส่วนที่มีบัญญัติไว้แล้วในพระราชบัญญัตินี้หรือซึ่งขัดหรือแย้งกับบทแห่งพระราชบัญญัตินี้ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้แทน

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้

• “โบราณสถาน” หมายความว่า อสังหาริมทรัพย์ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ในทางศิลปประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี ทั้งนี้ให้รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วย

• “โบราณวัตถุ” หมายความว่า สังหาริมทรัพย์ที่เป็นของโบราณ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งประดิษฐ์หรือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรือที่เป็นส่วนหนึ่งส่วนใดของโบราณสถาน ซากมนุษย์หรือซากสัตว์ ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการประดิษฐ์หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลปประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี

• “ศิลปวัตถุ” หมายความว่า สิ่งที่ทำด้วยฝีมืออย่างประณีตและมีคุณค่าสูงในทางศิลปะ

• “สิ่งเทียบโบราณวัตถุ” หมายความว่า สิ่งที่ทำเทียมโบราณวัตถุหรือส่วนของโบราณวัตถุที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้ตามพระราชบัญญัตินี้ หรือที่อยู่ในความครอบครองของกรมศิลปากร

• “สิ่งเทียบศิลปวัตถุ” หมายความว่า สิ่งที่ทำเทียมศิลปวัตถุหรือส่วนของศิลปวัตถุที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้ตามพระราชบัญญัตินี้ หรือที่อยู่ในความครอบครองของกรมศิลปากร

• “ทำเทียม” หมายความว่า เลียนแบบ จำลอง หรือทำเอาอย่างด้วยวิธีการใดๆ ให้เหมือนหรือคล้ายของจริง ทั้งนี้ ไม่ว่าจะมิขนาด รูปลักษณะ และวัสดุอย่างเดิมหรือไม่

• “พนักงานเจ้าหน้าที่” หมายความว่า ผู้ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งให้ปฏิบัติราชการตามพระราชบัญญัตินี้

• “อธิบดี” หมายความว่า อธิบดีกรมศิลปากร

• “รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 5

การออกหนังสืออนุญาตและการออกใบอนุญาตซึ่งอธิบดีต้องกระทำตามพระราชบัญญัตินี้ อธิบดีจะมอบหมายให้ข้าราชการในกรมศิลปากรซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่ผู้อำนวยการกองหรือเทียบเท่าขึ้นไปกระทำการหรือผู้ว่าราชการจังหวัดแห่งท้องที่ใดเป็นผู้กระทำการสำหรับท้องที่นั้นก็ได้ การมอบหมายให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อได้มีประกาศมอบหมายให้ผู้ว่าราชการจังหวัดแห่งท้องที่ใดกระทำการแทนอธิบดีตามความในวรรคหนึ่งแล้ว คำขอรับหนังสืออนุญาตและใบอนุญาตให้ยื่นต่อผู้ว่าราชการจังหวัดแห่งท้องที่นั้น

มาตรา 6

ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมรักษาการตาม

พระราชบัญญัตินี้และให้มีอำนาจแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ออกกฎกระทรวงกำหนดค่าธรรมเนียมไม่เกินอัตราในบัญชีท้ายพระราชบัญญัตินี้ ยกเว้นค่าธรรมเนียมและกำหนดกิจการอื่นเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ กฎกระทรวงนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

หมวด 1 โบรมณสถานที่

มาตรา 7

เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาและการควบคุมโบราณสถานที่เห็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ให้อธิบดีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษาขึ้นทะเบียนโบราณสถานที่ดิน อธิบดีเห็นสมควรได้ และให้มีอำนาจกำหนดเขตที่ดินตามที่เห็นสมควรเป็นเขตของโบราณสถานที่ให้ถือว่าเป็นโบราณสถานที่ด้วยก็ได้ ประกาศดังกล่าวนี้ อธิบดีจะเพิกถอนหรือแก้ไขเพิ่มเติมก็ให้กระทำโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา การขึ้นทะเบียนโบราณสถานที่ตามความในวรรคก่อน ถ้าโบราณสถานที่นั้นมีเจ้าของหรือมีผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย ให้อธิบดีแจ้งเป็นหนังสือให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองทราบ ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองไม่พอใจ ก็ให้มีสิทธิร้องต่อศาลภายในกำหนดสามสิบวันนับแต่วันที่อธิบดีแจ้งให้ทราบ ขอให้ศาลมีคำสั่งให้อธิบดีระงับการขึ้นทะเบียนและหรือการกำหนดเขตที่ดินให้เป็นโบราณสถานที่แล้วแต่กรณีได้ ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองมิได้ร้องขอต่อศาลหรือศาลมีคำสั่งคดีถึงที่สุดให้ยกคำร้องขอของเจ้าของหรือผู้ครอบครอง ให้อธิบดีดำเนินการขึ้นทะเบียนได้

มาตรา 7 ทวิ

ห้ามมิให้ผู้ปลุกสร้างอาคารตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมการก่อสร้างอาคารภายในเขตของโบราณสถานที่ซึ่งอธิบดีได้ประกาศขึ้นทะเบียน เว้นแต่จะได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดี ในกรณีที่มีการปลุกสร้างอาคารโดยมิได้รับอนุญาต ให้อธิบดีมีอำนาจสั่งระงับการ

ก่อสร้างและให้รื้อถอนอาคารหรือส่วนแห่งอาคารนั้น ภายในกำหนดหกสิบวันนับแต่วันได้รับคำสั่งผู้จัดขึ้นไม่ระงับการก่อสร้างหรือรื้อถอนอาคารหรือส่วนแห่งอาคารตามคำสั่งอธิบดี มีความผิดฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงาน และให้อธิบดีดำเนินการรื้อถอนอาคารหรือส่วนแห่งอาคารนั้นได้ โดยเจ้าของผู้ครอบครองหรือผู้ปลุกสร้างไม่มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายหรือดำเนินคดีแก่ผู้รื้อถอนไม่ว่าด้วยประการใดทั้งสิ้น ลัมภาระที่รื้อถอนถ้าเจ้าของไม่ขนย้ายออกไปจากเขตโบราณสถานที่กำหนดสิบห้าวันนับแต่วันรื้อถอนเสร็จ ให้อธิบดีจัดการขายทอดตลาดลัมภาระนั้นเงินที่ได้จากการขายเมื่อหักค่าใช้จ่ายในการรื้อถอนและการขายแล้วเหลือเท่าใดให้คืนให้เจ้าของลัมภาระนั้น

มาตรา 8

บรรดาโบราณสถานที่ซึ่งอธิบดีกรมศิลปากรได้จัดห้าบัญชีและประกาศในราชกิจจานุเบกษามาตามกฎหมายว่าด้วย โบราณสถาน ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุและการพิพิธภัณฑสถานแล้วก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้ถือว่าเป็นโบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วตามพระราชบัญญัตินี้ด้วย

มาตรา 9

โบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว และเป็นโบราณสถานที่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย ชำรุด หักพังหรือเสียหายไม่ว่าด้วยประการใดๆ ให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองโบราณสถานนั้น แจ้งการชำรุด หักพังหรือเสียหายเป็นหนังสือ ไปยังอธิบดีภายในสามสิบวันนับแต่วันที่เกิดชำรุดหักพังหรือเสียหายนั้น

มาตรา 9 ทวิ

โบราณสถานที่ตามมาตรา 9 ที่ได้จัดให้มีการเรียกเก็บค่าเข้าชมหรือค่าบริการอื่นเป็นปกติธุระ หรือจัดเก็บผลประโยชน์ใดๆ อันเกิดจากโบราณสถานนั้น ให้

เจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมทั้งหมด หรือบางส่วน ตามที่อธิบดีกำหนด การกำหนดค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมโบราณสถานตามวรรคหนึ่ง ให้อธิบดีแต่งตั้งกรรมการขึ้นคณะหนึ่งมีจำนวนไม่น้อยกว่าสามคน โดยให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองร่วมเป็นกรรมการด้วย

มาตรา 10

ห้ามมิให้ผู้ใดซ่อมแซม แก้ไข เปลี่ยนแปลง รื้อถอน ต่อเติมทำลายเคลื่อนย้ายโบราณสถานหรือส่วนต่างๆ ของโบราณสถาน หรือขุดค้นสิ่งใดๆ หรือปลุกสร้างอาคารภายในบริเวณโบราณสถาน เว้นแต่จะกระทำตามคำสั่งของอธิบดีหรือได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดี และถ้าหนังสืออนุญาตนั้นกำหนดเงื่อนไขไว้ประการใดก็ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขนั้นด้วย

มาตรา 10 ทวิ

พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจเข้าไปในโบราณสถานเพื่อตรวจดูว่าได้มีการซ่อมแซม แก้ไข เปลี่ยนแปลง รื้อถอน ต่อเติม ทำลายเคลื่อนย้ายโบราณสถานหรือส่วนต่างๆ ของโบราณสถาน หรือมีการขุดค้นสิ่งใดๆ หรือปลุกสร้างอาคารภายในบริเวณโบราณสถานหรือไม่ ในการนี้ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจยึดหรืออายัดวัตถุที่มีเหตุอันสมควรสงสัยว่าจะเป็นวัตถุที่ได้มาจากการขุดค้นในบริเวณโบราณสถานได้ การตรวจ ยึดหรืออายัดตามความในวรรคหนึ่ง ให้กระทำไต่ระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นถึงพระอาทิตย์ตกและเมื่อดำเนินการตรวจ ยึดหรืออายัดแล้วในเขตกรุงเทพมหานคร ให้รายงานต่ออธิบดี ในเขตจังหวัดอื่นให้รายงานต่อผู้ว่าราชการจังหวัดและอธิบดีเพื่อทราบ

มาตรา 11

โบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วนั้น แม้ว่าจะเป็นโบราณสถานที่มิใช่เจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วย

กฎหมาย ก็ให้อธิบดีมีอำนาจสั่งให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือบุคคลใดๆ ทำการซ่อมแซมหรือกระทำด้วยประการใดๆ อันเป็นการบูรณะหรือรักษาไว้ให้คงสภาพเดิมได้ แต่ต้องแจ้งเป็นหนังสือให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองทราบก่อน

มาตรา 12

ในกรณีที่มีการโอนโบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว ผู้โอนจะต้องแจ้งการโอนเป็นหนังสือโดยระบุชื่อ และที่อยู่ของผู้รับโอน และวันเดือนปีที่โอนไปยังอธิบดี ภายในสามสิบวันนับแต่วันโอนผู้ได้รับกรรมสิทธิ์โบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วโดยทางมรดกหรือโดยพินัยกรรมต้องแจ้งการได้รับกรรมสิทธิ์ไปยังอธิบดี ภายใน หกสิบวันนับแต่วันได้รับกรรมสิทธิ์ ในกรณีที่มีผู้ได้รับกรรมสิทธิ์โบราณสถานเดียวกันหลายคนเมื่อได้มีการมอบหมายให้ผู้มีกรรมสิทธิ์รวมคนใดคนหนึ่ง เป็นผู้แจ้งการรับกรรมสิทธิ์ และผู้ได้รับมอบหมายได้ปฏิบัติการแจ้งนั้นภายในกำหนดเวลาดังกล่าวแล้วให้ถือว่าผู้มีกรรมสิทธิ์รวมทุกคนได้ปฏิบัติการแจ้งนั้นแล้วด้วย

มาตรา 13

เพื่อประโยชน์ในการรักษาสภาพ ความปลอดภัย ความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของโบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วให้รัฐมนตรีมีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนดให้ผู้เข้าชมปฏิบัติในระหว่างเข้าชมได้และจะกำหนดให้ผู้เข้าชมเสียค่าเข้าชมหรือค่าบริการอื่นด้วยก็ได้ การจัดให้เข้าชมโบราณสถานที่มิใช่เจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย โดยเรียกเก็บค่าเข้าชมหรือค่าบริการอื่น ต้องแจ้งเป็นหนังสือให้อธิบดีทราบก่อนและต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขที่อธิบดีประกาศกำหนด ในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 13 ทวิ

เพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมการศึกษาและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม อธิบดีมีอำนาจอนุญาตเป็นหนังสือให้บุคคลใดเข้าไปดำเนินกิจการใดๆ เพื่อหาผลประโยชน์ในบริเวณโบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วและมีใช้เป็นโบราณสถานที่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย โดยให้ผู้รับอนุญาตออกค่าใช้จ่ายในการดำเนินการทั้งสิ้นและผู้รับอนุญาตต้องจ่ายเงินค่าลิขสิทธิ์ค่าตอบแทน และค่าธรรมเนียมอื่นให้แก่กรมศิลปากรเพื่อลบลบกองทุนโบราณคดีนี้ ตามระเบียบที่อธิบดีประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา

หมวด 2 โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ

มาตรา 14

เมื่ออธิบดีเห็นว่าโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่มีได้อยู่ในความครอบครองของกรมศิลปากร มีประโยชน์หรือคุณค่าในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์หรือโบราณคดีเป็นพิเศษ อธิบดีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษาขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุ หรือศิลปวัตถุนั้น ในกรณีที่อธิบดีเห็นว่าโบราณวัตถุใดไม่ว่าจะได้ขึ้นทะเบียนแล้วหรือไม่ หรือศิลปวัตถุใดที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว สมควรสงวนไว้เป็นสมบัติของชาติ อธิบดีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษากำหนดให้โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้นเป็นโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ห้ามทำการค้า และหากเห็นสมควรเก็บรักษาไว้เป็นสมบัติของชาติให้อธิบดีมีอำนาจจัดซื้อโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้นไว้ได้

มาตรา 14 ทวิ

เพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์และการจัดทำทะเบียนโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่มีอายุตั้งแต่สมัยอยุธยาขึ้นไปให้อธิบดีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษากำหนดให้เขตท้องที่ใดเป็นเขตล่าวางโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้น โดยให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองแจ้งปริมาณ รูปพรรณและสถานที่เก็บรักษาโบราณวัตถุ

หรือศิลปวัตถุนั้นต่ออธิบดีตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่อธิบดีกำหนดเมื่อได้มีประกาศตามวรรคหนึ่งแล้ว อธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมายมีอำนาจเข้าไปในเขตสถานของเจ้าของหรือผู้ครอบครอง หรือสถานที่เก็บรักษาโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้นระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นถึงพระอาทิตย์ตกหรือระหว่างเวลาทำการเพื่อประโยชน์ในการจัดทำทะเบียน และในกรณี que เห็นว่าโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุมีประโยชน์หรือคุณค่าในทางศิลปะประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดีเป็นพิเศษ ให้อธิบดีมีอำนาจดำเนินการตามมาตรา 14 ได้

มาตรา 15

โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วนั้น ห้ามมิให้ผู้ใดซ่อมแซม แก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงเว้นแต่จะได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดีและถ้าหนังสืออนุญาตนั้นกำหนดเงื่อนไขไปประการใดก็ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขนั้นด้วย

มาตรา 16

ในกรณีที่โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วชำรุดหักพัง เสียหาย สูญหาย หรือมีการย้ายสถานที่เก็บรักษา ให้ผู้ครอบครองโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้นแจ้งเป็นหนังสือไปยังอธิบดีภายในสามสิบวันนับแต่วันชำรุด หักพังเสียหาย สูญหาย หรือมีการย้ายนั้น

มาตรา 17

ในกรณีที่มีการโอนโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วผู้โอนจะต้องแจ้งการโอนเป็นหนังสือโดยระบุชื่อและที่อยู่ของผู้รับโอน และวันเดือนปีที่โอนไปยังอธิบดีภายในสามสิบวันนับแต่วันโอนผู้ได้รับการมสิทธิ์โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วโดยทางมรดกหรือโดยพินัยกรรม ต้องแจ้งการได้รับการมสิทธิ์ไปยังอธิบดีภายในหกสิบวันนับแต่วันได้รับการมสิทธิ์ ในกรณีที่มิผู้ได้รับการมสิทธิ์โบราณวัตถุ

หรือศิลปินด้วยกันหลายคน เมื่อได้มีการมอบหมายให้ผู้มีกรรมสิทธิ์รวมคนใดคนหนึ่งเป็นผู้แจ้งการรับกรรมสิทธิ์ และผู้ได้รับมอบหมายได้ปฏิบัติการแจ้งนั้นภายในกำหนดเวลาดังกล่าวแล้ว ให้ถือว่าผู้มีกรรมสิทธิ์รวมทุกคนได้ปฏิบัติการแจ้งนั้นแล้วด้วย

มาตรา 18

โบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่เป็นทรัพย์สินของแผ่นดินและอยู่ในความดูแลรักษาของกรมศิลปากรจะโอนกันมิได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจแห่งบทกฎหมาย แต่ถ้าโบราณวัตถุและศิลปวัตถุใดมีเหมือนกันอยู่มากเกินต้องการอธิบดีจะอนุญาตให้ออนโดยวิธีขายหรือแลกเปลี่ยนเพื่อประโยชน์แห่งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หรือให้เป็นรางวัลหรือเป็นค่าแรงงานแก่ผู้ขุดค้นก็ได้ ทั้งนี้ตามระเบียบที่อธิบดีประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 18 ทวิ

โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่อยู่ในความครอบครองของกรมศิลปากร หรือที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้และมีประโยชน์หรือคุณค่าในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์หรือโบราณคดีเป็นพิเศษ รัฐมนตรีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา กำหนดให้โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้นเป็นโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ควบคุมการทำเทียมเมื่อได้มีประกาศตามวรรคหนึ่งแล้ว การผลิต การค้า หรือมีไว้ในสถานที่ทำการค้าซึ่งสิ่งเทียมโบราณวัตถุหรือสิ่งเทียมศิลปวัตถุที่ควบคุมการทำเทียมนั้น ให้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขที่อธิบดีประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษาและให้ผู้ประสงค์จะผลิตสิ่งเทียมโบราณวัตถุหรือสิ่งเทียมศิลปวัตถุที่ควบคุมการทำเทียมแจ้งรายการสิ่งที่ตนจะผลิตต่ออธิบดีพร้อมทั้งต้องแสดงให้ปรากฏที่สิ่งที่ตนผลิตนั้นด้วยว่าเป็นสิ่งที่ได้ทำเทียมขึ้นเมื่อได้รับแจ้งตามวรรคสองแล้ว ให้อธิบดีแจ้งรายชื่อผู้ผลิตและรายการสิ่งเทียมโบราณวัตถุและสิ่งเทียมศิลปวัตถุที่ควบคุมการทำเทียมที่จะผลิตนั้นต่ออธิบดี

กรมศิลปากรเพื่อประโยชน์ในการส่งหรือนำออกนอกราชอาณาจักรด้วย

มาตรา 19

ผู้ใดประสงค์จะทำการค้าโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่มีได้ห้ามทำการค้าตามมาตรา 14 วรรคสอง ต้องได้รับใบอนุญาตจากอธิบดีการขอรับใบอนุญาตและการอนุญาต ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวงในกรณีที่ต้องติดใบอนุญาตให้อธิบดีประกาศรายชื่อผู้ได้รับใบอนุญาตในราชกิจจานุเบกษาในกรณีที่อธิบดีไม่อนุญาต ผู้ขอรับใบอนุญาตมีสิทธิอุทธรณ์เป็นหนังสือต่อรัฐมนตรีภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้ทราบคำสั่งคำวินิจฉัยของรัฐมนตรีให้เป็นที่สุด

มาตรา 19 ทวิ

ผู้ใดจะแสดงโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุโดยเรียกเก็บค่าเช่าหรือค่าบริการอื่น ต้องแจ้งเป็นหนังสือให้อธิบดีทราบก่อน และต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่อธิบดีประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 19 ตริ

ใบอนุญาตตามมาตรา 19 ให้มีอายุใช้ได้จนถึงวันที่ 31 ธันวาคมของปีที่ออกใบอนุญาต ถ้าผู้รับใบอนุญาตประสงค์จะขอต่ออายุใบอนุญาตให้ยื่นคำขอต่ออายุใบอนุญาตต่ออธิบดีก่อนใบอนุญาตสิ้นอายุ เมื่อได้ยื่นคำขอแล้วให้ประกอบกิจการต่อไปได้จนกว่าอธิบดีจะสั่งไม่อนุญาตให้ต่ออายุใบอนุญาตนั้นการขอต่ออายุใบอนุญาตและการอนุญาตให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวงในกรณีที่อธิบดีไม่อนุญาต ให้อธิบดีประกาศรายชื่อผู้ได้รับใบอนุญาตในราชกิจจานุเบกษาในกรณีที่อธิบดีไม่อนุญาตให้ต่ออายุใบอนุญาต ผู้ขอต่ออายุใบอนุญาตมีสิทธิอุทธรณ์เป็นหนังสือต่อรัฐมนตรีภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้ทราบคำสั่งคำวินิจฉัยของรัฐมนตรีให้

เป็นที่ลุดถ้ามีการอุทธรณ์การต่ออายุใบอนุญาตตามวรรคสามก่อนที่รัฐมนตรีจะมีคำวินิจฉัยรัฐมนตรีจะสั่งอนุญาตให้ประกอบกิจการไปพลางก่อนเมื่อมีคำขอของผู้อุทธรณ์ก็ได้

มาตรา 20

ผู้รับใบอนุญาตตามมาตรา 19 ต้องแสดงใบอนุญาตไว้ในที่เปิดเผยและเห็นได้ง่าย ณ สถานที่ทำการค้า และให้ผู้รับใบอนุญาตทำบัญชีรายการโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ หรือสิ่งเทียบโบราณวัตถุหรือสิ่งเทียบศิลปวัตถุที่ควบคุมการทำเทียบที่อยู่ในความครอบครองของตนและรักษาบัญชีนั้นไว้ ณ สถานที่ดังกล่าว ทั้งนี้ ตามระเบียบที่อธิบดีประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 21

ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจเข้าไปในสถานที่ผลิต สถานที่ทำการค้า สถานที่แสดง หรือสถานที่เก็บรักษา โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ หรือสิ่งเทียบโบราณวัตถุ หรือสิ่งเทียบศิลปวัตถุ ระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นถึงพระอาทิตย์ตกหรือระหว่างเวลาทำการ เพื่อตรวจดูว่าได้มีการปฏิบัติถูกต้องตามพระราชบัญญัตินี้หรือไม่ หรือเพื่อตรวจดูว่ามีโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ หรือสิ่งเทียบโบราณวัตถุ หรือสิ่งเทียบศิลปวัตถุที่ได้มาโดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือมีสิ่งเทียบโบราณวัตถุ หรือสิ่งเทียบศิลปวัตถุที่ได้ปฏิบัติตามประกาศที่อธิบดีกำหนดตามมาตรา 18 ทวี อยู่ในสถานที่นั้นหรือไม่ และในกรณีที่มีเหตุอันควรสงสัยว่าได้มีการปฏิบัติให้ถูกต้องตาม พระราชบัญญัตินี้ หรือมีโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุหรือสิ่งเทียบโบราณวัตถุหรือสิ่งเทียบศิลปวัตถุที่ได้มาโดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือสิ่งเทียบโบราณวัตถุ หรือสิ่งเทียบศิลปวัตถุที่ได้ปฏิบัติตามประกาศที่อธิบดีกำหนดตามมาตรา 18 ทวี ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจยึดหรืออายัดโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุหรือ

สิ่งเทียบโบราณวัตถุหรือสิ่งเทียบศิลปวัตถุนั้น เพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดีได้

มาตรา 21 ทวิ

ในการปฏิบัติหน้าที่ อธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมาย หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ แล้วแต่กรณี ต้องแสดงบัตรประจำตัวต่อเจ้าของ ผู้ครอบครองผู้รับใบอนุญาตหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในสถานที่ทำการตรวจสอบตามมาตรา 14 ทวี หรือมาตรา 21 และให้เจ้าของผู้ครอบครองผู้รับใบอนุญาต หรือผู้ที่เกี่ยวข้องดังกล่าวอำนวยความสะดวกตามสมควรบัตรประจำตัวพนักงานเจ้าหน้าที่ให้เป็นไปตามแบบที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 21 ตี

ในการปฏิบัติหน้าที่ ให้อธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมาย หรือพนักงานเจ้าหน้าที่เป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา

มาตรา 22

ห้ามมิให้ผู้ใดส่งหรือนำโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุไม่ว่าโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้นจะเป็นโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วหรือไม่ ออกนอกราชอาณาจักร เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากอธิบดี การขอรับใบอนุญาตและการอนุญาตตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวงความในวรรคหนึ่งมิให้ใช้บังคับแก่ศิลปวัตถุที่มีอายุไม่เกินห้าปีและไม่ได้ขึ้นทะเบียน และการนำโบราณวัตถุหรือ ศิลปวัตถุผ่านราชอาณาจักร

มาตรา 23

บุคคลใดประสงค์จะส่งโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุออกนอกราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราวให้ยื่นคำขอรับใบอนุญาตต่ออธิบดี ในกรณีที่อธิบดีมีคำสั่งไม่อนุญาต ผู้ขอมีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งของอธิบดีต่อรัฐมนตรีภายใน

กำหนดสามสิบวันนับแต่วันทราบคำสั่งคำวินิจฉัยของ รัฐมนตรีให้เป็นที่สุดในกรณีอธิบดีเห็นสมควรหรือ รัฐมนตรีวินิจฉัยให้ออกใบอนุญาตให้ผู้ยื่นคำขอลง โบรมานวัตถุหรือศิลปวัตถุออกนอกราชอาณาจักร เป็นการชั่วคราว และเมื่อผู้ยื่นคำขอได้ยื่นยอมปฏิบัติ ตามเงื่อนไข วิธีการและข้อกำหนดว่าด้วยการวาง เงินประกัน และหรือการชำระค่าปรับตามที่กำหนด ในกฎกระทรวงเกี่ยวแก่การส่งบรมานวัตถุและศิลปวัตถุ ออกนอกราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราวแล้วก็ให้อธิบดี ออกใบอนุญาตให้ผู้ยื่นเรื่องวางลงหรือนำวัตถุออกนอก ราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราวได้

มาตรา 23 ทวิ

กรณีที่มีความจำเป็นที่ต้องส่งหรือนำบรมานวัตถุหรือ ศิลปวัตถุ หรือชิ้นส่วนของบรมานวัตถุหรือศิลปวัตถุ ที่อยู่ในความครอบครองของกรมศิลปากรออกนอก ราชอาณาจักร เพื่อการศึกษา การวิเคราะห์การวิจัย การซ่อมแซม หรือประกอบ ให้อธิบดีมีอำนาจส่ง หรือนำบรมานวัตถุหรือศิลปวัตถุหรือชิ้นส่วนของ บโรมานวัตถุหรือศิลปวัตถุออกนอกราชอาณาจักร เป็นการชั่วคราวได้วันแต่เป็นชิ้นส่วนของบรมานวัตถุ หรือศิลปวัตถุที่ต้องนำไปแปรสภาพหรือทำลายไปโดย กระบวนการวิเคราะห์หรือการวิจัยนั้น อธิบดีจะส่ง หรือนำออกนอกราชอาณาจักรโดยไม่ต้องนำกลับก็ได้

มาตรา 24

บรมานวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ซ่อนหรือฝังหรือห่อหุ้มไว้ ในราชอาณาจักรหรือในบริเวณเขตเศรษฐกิจจำเพาะ โดยพฤติการณ์ซึ่งไม่มีผู้ใดสามารถอ้างว่าเป็นเจ้าของได้ ไม่ว่าที่ที่ซ่อนหรือฝังหรือห่อหุ้มจะอยู่ในกรรมสิทธิ์ หรือความครอบครองของบุคคลใดหรือไม่ ให้ตกเป็น ทรัพย์สินของแผ่นดิน ผู้เก็บได้ต้องส่งมอบแก่พนักงาน เจ้าหน้าหรือพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจ ตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แล้วมีสิทธิ จะได้รับรางวัลไม่เกินหนึ่งในสามแห่งค่าของทรัพย์สินนั้น

อธิบดีตั้งกรรมการขึ้นคณะหนึ่งมีจำนวนไม่น้อยกว่า สามคนเป็นผู้พิจารณากำหนดค่าของทรัพย์สินและ เงินรางวัลตามวรรคหนึ่ง ผู้เก็บได้มีสิทธิอุทธรณ์การ กำหนดของคณะกรรมการเป็นหนังสือต่ออธิบดีภายใน สิบห้าวันนับแต่วันทราบการกำหนด คำวินิจฉัยของ อธิบดีให้เป็นที่สุด

มาตรา 24 ทวิ

ในกรณีทีใบอนุญาตที่ออกตามพระราชบัญญัตินี้ สูญหายหรือถูกทำลายในสาระสำคัญ ให้ผู้รับใบอนุญาต ยื่นคำขอรับใบแทนใบอนุญาตต่ออธิบดีภายในสิบห้าวัน นับแต่วันที่ทราบการสูญหายหรือถูกทำลายการขอรับ ใบแทนใบอนุญาตและการออกใบแทนใบอนุญาต ให้ เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนด ในกฎกระทรวง

มาตรา 25

ให้มีพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเป็นที่เก็บรักษาบรมานวัตถุ หรือศิลปวัตถุอันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินพิพิธภัณฑ-สถานแห่งชาติจะจัดตั้งขึ้น ณ ที่ใด หรือจะให้สถานที่ใด เป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ตลอดจนการถอนสภาพ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ให้รัฐมนตรีประกาศใน ราชกิจจานุเบกษาให้พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่มี อยู่แล้วในวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ เป็น พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติตามพระราชบัญญัตินี้

หมวด 3 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

มาตรา 26

บรมานวัตถุและศิลปวัตถุซึ่งเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน และอยู่ในความดูแลรักษาของกรมศิลปากรนั้น จะเก็บ รักษาไว้ ณ สถานที่อื่นใดนอกจากพิพิธภัณฑสถาน แห่งชาติมิได้ แต่ในกรณีที่ไม่อาจหรือไม่สมควรจะนำมา เก็บรักษา ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติและได้รับ อนุญาตจากอธิบดีแล้วจะเก็บรักษาไว้ ณ พิพิธภัณฑที่อื่น ใด หรือสถานที่ของทางราชการก็ได้ ความในวรรคหนึ่ง

มิให้ใช้บังคับแก่กรณีที่อธิบดีอนุญาตให้นำโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุไปแสดง ณ ที่ใด ๆ เป็นการชั่วคราวหรือในกรณีที่อธิบดี มีคำสั่งให้นำโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุออกจากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเพื่อประโยชน์ในการซ่อมแซมหรือบูรณะในกรณีที่โบราณวัตถุและศิลปวัตถุมีเหมือนกันหลายชิ้น อธิบดีจะอนุญาตให้กระทรวง ทบวง กรมใดเป็นผู้เก็บรักษาโบราณวัตถุและศิลปวัตถุชิ้นบางชิ้นก็ได้

มาตรา 27

เพื่อประโยชน์ในการรักษาความปลอดภัย ความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ให้รัฐมนตรีมีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนดให้ผู้เข้าชมปฏิบัติในระหว่างเข้าชมได้และจะกำหนดให้ผู้เข้าชมเสียค่าเข้าชมหรือค่าบริการอื่นด้วยก็ได้

หมวด 4 กองทุนโบราณคดี

มาตรา 28

ให้จัดให้มีกองทุนขึ้น เรียกว่า “กองทุนโบราณคดี” เพื่อใช้จ่ายในกิจการอันเป็นประโยชน์แก่โบราณสถานหรือการพิพิธภัณฑ

มาตรา 29

กองทุนโบราณคดีประกอบด้วย

1. เงินที่ได้มาตามบทแห่งพระราชบัญญัตินี้
2. เงินผลประโยชน์อันเกิดจากโบราณสถาน
3. เงินหรือทรัพย์สินที่มีผู้ทูลศรัทธา
4. เงินทุนกองกลางและเงินทุนตามกฎหมายว่าด้วยโบราณสถาน ศิลปวัตถุโบราณวัตถุ และการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ซึ่งกรมศิลปากรมีอยู่แล้วในวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

มาตรา 30

การเก็บรักษาและการจ่ายเงินกองทุนโบราณคดี ให้เป็นไปตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนด

หมวด 4 ทวิ การพักใช้และการเพิกถอนใบอนุญาต

มาตรา 30 ทวิ

ผู้รับใบอนุญาตผู้ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้กฎกระทรวง ประกาศหรือระเบียบที่ออกตามพระราชบัญญัตินี้ หรือเงื่อนไขที่อธิบดีกำหนดอธิบดีมีอำนาจสั่งพักใช้ใบอนุญาตได้มีกำหนดครั้งละไม่เกินหกสิบวันแต่ในกรณีที่มีการฟ้องผู้รับใบอนุญาตต่อศาลว่าได้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้อธิบดีจะสั่งพักใช้ใบอนุญาตไว้จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดก็ได้ ผู้ถูกลงพักใช้ใบอนุญาตจะขอรับใบอนุญาตใด ๆ ตามพระราชบัญญัตินี้ในระหว่างถูกลงพักใช้ใบอนุญาตนั้นไม่ได้

มาตรา 30 ตริ

เมื่อปรากฏว่าผู้รับใบอนุญาตผู้ใดต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำการฝ่าฝืนพระราชบัญญัตินี้หรือฝ่าฝืนคำสั่งพักใช้ใบอนุญาต อธิบดีมีอำนาจสั่งเพิกถอนใบอนุญาตได้ผู้ถูกลงเพิกถอนใบอนุญาตจะขอรับใบอนุญาตใด ๆ ตามพระราชบัญญัตินี้อีกไม่ได้จนกว่าจะพ้นสองปีนับตั้งแต่วันที่ถูกเพิกถอนใบอนุญาต

มาตรา 30 จิตวา

คำสั่งพักใช้และคำสั่งเพิกถอนใบอนุญาตให้ทำเป็นหนังสือแจ้งให้ผู้รับใบอนุญาตทราบ ในกรณีที่ไม่พบตัวหรือบุคคลดังกล่าวไม่ยอมรับคำสั่ง ให้ปิดคำสั่งไว้ ณ ที่เปิดเผยเห็นได้ง่าย ที่สถานที่ที่ระบุไว้ในใบอนุญาตหรือภูมิลาเนาของผู้รับใบอนุญาตนั้น และให้ถือว่าบุคคลดังกล่าวได้ทราบคำสั่งนั้นแล้วตั้งแต่วันที่ปิดคำสั่งคำสั่งพักใช้และคำสั่งเพิกถอนใบอนุญาตตามวรรคหนึ่งให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาและจะโฆษณาในหนังสือพิมพ์หรือโดยวิธีอื่นด้วยก็ได้

มาตรา 30 เบญจ

ผู้ถูกลงพักใช้หรือเพิกถอนใบอนุญาตมีสิทธิอุทธรณ์เป็นหนังสือต่อรัฐมนตรีภายในสามสิบวันนับแต่วันที่

ทราบคำสั่งคำวินิจฉัยของรัฐมนตรีให้เป็นที่สุด การอุทธรณ์ตามวรรคหนึ่งไม่เป็นการทะเลาะการบังคับตามคำสั่งพักใช้หรือคำสั่งเพิกถอนใบอนุญาตนั้น

หมวด 5 บทกำหนดโทษ

มาตรา 31

ผู้ใดเก็บได้ซึ่งโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ซ่อนหรือฝังหรือทอดทิ้งโดยพฤติการณ์ซึ่งไม่มีผู้ใดสามารถอ้างว่าเป็นเจ้าของได้ และเบียดบังเอาโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้นเป็นของตนหรือของผู้อื่น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินเจ็ดปี หรือปรับไม่เกินเจ็ดแสนบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 31 ทวิ

ผู้ใดซ่อนเร้น จำหน่าย เอาไปเสีย หรือรับซื้อรับจำนำหรือรับไว้โดยประการใดๆ ซึ่งโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุอันได้มาโดยการกระทำความผิดตามมาตรา 31 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปีหรือปรับไม่เกินห้าแสนบาทหรือทั้งจำทั้งปรับถ้าการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่งได้กระทำให้ไปเพื่อการค้า ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินเจ็ดปีหรือปรับไม่เกินเจ็ดแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 32

ผู้ใดบุกรุกโบราณสถาน หรือทำให้เสียหาย ทำลาย ทำให้เสื่อมค่าหรือทำให้ไร้ประโยชน์ซึ่งโบราณสถาน ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินเจ็ดปี หรือปรับไม่เกินเจ็ดแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับถ้าการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่งเป็นการกระทำต่อโบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งล้านบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 33

ผู้ใดทำให้เสียหาย ทำลาย ทำให้เสื่อมค่า ทำให้ไร้ประโยชน์หรือทำให้สูญหายซึ่งโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วต้องระวางโทษจำคุก

ไม่เกินสิบปีหรือปรับไม่เกินหนึ่งล้านบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 34

ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามมาตรา 9 มาตรา 12 มาตรา 13 วรรคสองมาตรา 14 ทวิ มาตรา 16 มาตรา 17 หรือมาตรา 20 หรือไม่ปฏิบัติตามกฎกระทรวงที่ออกตามมาตรา 13 หรือมาตรา 27 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 35

ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 10 หรือไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่อธิบดีกำหนดไว้ในหนังสืออนุญาตตามมาตรา 10 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปีหรือปรับไม่เกินสามแสนบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 36

ผู้ใดทำการค้าโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ห้ามทำการค้าตามประกาศที่ออกตามมาตรา 14 วรรคสอง หรือฝ่าฝืนมาตรา 15 หรือไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่อธิบดีกำหนดไว้ในหนังสืออนุญาตตามมาตรา 15 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินห้าแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 36 ทวิ

ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามประกาศที่ออกตามมาตรา 18 ทวิ วรรคสอง หรือไม่แจ้งรายการสิ่งทีตนผลิตต่ออธิบดีหรือไม่แสดงให้ปรากฏที่สิ่งทีตนผลิตว่าเป็นสิ่งที่ได้ทำเทียมขึ้นตามมาตรา 18 ทวิ วรรคสอง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 37

ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามมาตรา 19 วรรคหนึ่ง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินสามแสนบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 37 ทวิ

ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามมาตรา 19 ทวิ หรือประกาศที่ออกตามมาตรา 19 ทวิ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 37 ตรี

ผู้ใดขัดขวางหรือไม่อำนวยความสะดวกตามสมควรแก่อธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมาย หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 38

ผู้ใดล้งหรือนำโบราณวัตถุที่ไม่ได้ขึ้นทะเบียนออกนอกราชอาณาจักร อันเป็นการฝ่าฝืนมาตรา 22 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินเจ็ดปีหรือปรับไม่เกินเจ็ดแสนบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 39

ผู้ใดล้งหรือนำโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วออกนอกราชอาณาจักรอันเป็นการฝ่าฝืนมาตรา 22 ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี และปรับไม่เกินหนึ่งล้านบาท

บทเฉพาะกาล**มาตรา 40**

ให้ผู้ทำการค้าโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ หรือแสดงโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุให้บุคคลชมโดยเรียกเก็บค่าชมเป็นปกติธุระอยู่แล้วในวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ยื่นคำขอรับใบอนุญาตจากอธิบดีให้ทำการค้าโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ หรือแสดงโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุให้บุคคลชมภายในสามสิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับตามความในมาตรา 19 และมาตรา 20 มิให้ใช้บังคับแก่ผู้ทำการค้าโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ หรือแสดงโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุให้บุคคลชมโดยเรียกเก็บค่าชมเป็นปกติธุระ ซึ่งได้ยื่น

คำขอรับใบอนุญาตโดยถูกต้องตามความในวรรคก่อน ทั้งนี้ตั้งแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับจนถึงวันที่ได้รับใบอนุญาต

อัตราค่าธรรมเนียม

1. ใบอนุญาตตามมาตรา 19 ฉบับละ 20,000 บาท
2. ใบอนุญาตตามมาตรา 22
 - 1) โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุซึ่งกรมศิลปากรเห็นว่ามียาอายุตั้งแต่สมัยอยุธยาขึ้นไป ขึ้นละไม่เกิน 2,000 บาท
 - 2) โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุซึ่งกรมศิลปากรเห็นว่ามียาต่ำกว่าสมัยอยุธยาขึ้นไปไม่เกิน 1,000 บาท
3. ใบแทนใบอนุญาต ฉบับละ 100 บาท
4. การต่ออายุใบอนุญาตครั้งละเท่ากับค่าธรรมเนียมใบอนุญาตนั้น

หมายเหตุ : เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เนื่องจากกฎหมายว่าด้วยโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ นอกจากมีบทกำหนดโทษผู้กระทำความผิดต่ำกว่าที่ควรอยู่มากเป็นเหตุให้มีการลักลอบนำโบราณวัตถุและศิลปวัตถุออกนอกประเทศซึ่งเป็นการก่อการลวงวัตถุเช่นว่านั้นแล้ว ยังมีบทบัญญัติที่ไม่เหมาะสมแก่การปฏิบัติจัดการเกี่ยวแก่การพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติและการโบราณคดีให้เป็นไปด้วยดีอีกหลายประการ จึงสมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่เกี่ยวข้องแก่กรณีเสียใหม่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

ข้อสังเกต

คำว่า “รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ” ได้แก่ เป็น “รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม” ตามพระราชกฤษฎีกาแก้ไขบทบัญญัติให้สอดคล้องกับการโอนอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พุทธศักราช 2545

ข้อเสนอแนะเพื่อการก่อสร้างและบูรณะศาลนลสถาน

ข้อเสนอแนะในการประชุมหารือเพื่อการวางแผน

1

การก่อสร้างหรือบูรณะศาลนลสถานโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เป็นโบราณสถานจำเป็นต้องทำด้วยความระมัดระวังและรอบคอบมากที่สุด ด้วยเพราะคุณค่า ความสำคัญ และความสวยงามของอาคารเป็นสิ่งที่เมื่อเสียไปแล้วยากที่จะกลับคืน ซึ่งก็ต้องอาศัยการเก็บรวบรวมข้อมูล และปรึกษาผู้มีความรู้ความเข้าใจมาคอยให้คำแนะนำเป็นกรณีไป แต่แน่นอนบางกรณีก็ไม่หาข้อสรุปให้เป็นที่ยอมรับได้ทั้งหมด การไม่ทำอะไรเลยอาจไม่ใช่คำตอบ แต่อาจเดินหน้าในบางส่วนที่เห็นตรงกัน แม้เพียงบางส่วนและเมื่อได้ตกลงหาหรือแนวทางที่ทุกฝ่ายยอมรับได้ ก็จะค่อยดำเนินการจนแล้วเสร็จลงมบูรณ์ ทุกฝ่ายต้องไม่ใจร้อน รวบรวมนองค์ความรู้ สร้างความร่วมมือร่วมใจ และความเข้าใจระหว่างพระสงฆ์และฆราวาส และเมื่อที่ปรึกษาให้คำแนะนำแล้วควรที่จะรับฟังและปฏิบัติตามอย่างมีเหตุผล ยกตัวอย่างเช่น วัดพุทธวนาราม กรุงเทพมหานคร มีการปรับปรุงภูมิทัศน์ที่ภายในเขตพุทธาวาส มีการสร้างและต่อเติมในสมัยหลัง จึงมีการประชุมร่วมกัน เพื่อนำข้อมูลภาพถ่ายโบราณมาเปรียบเทียบเพื่อแยกแยะให้เห็นคุณค่าของอาคารและออกมาเป็นแนวทางในการรื้อถอน อาคารที่ออกบางส่วน เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม แต่ยกเว้นบางหลังที่เก็บไว้เพื่อเป็นที่เก็บสิ่งของจำเป็นสำหรับกิจกรรมของวัด ทั้งนี้จึงได้ทั้งคุณค่าดั้งเดิมและความเป็นระเบียบเรียบร้อยควบคู่กันไป

2

ควรมีการจัดลำดับความสำคัญของการก่อสร้างและบูรณะศาลนลสถานให้เป็นไปเพื่อใช้งบประมาณให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยลำดับจากการพื้นที่ที่มีความสำคัญสูงสุดอย่างพื้นที่ “เขตพุทธาวาส” รองลงมาคือพื้นที่ “เขตสังฆาวาส” และพื้นที่อื่น เช่น ฉาปนสถาน ภูมิทัศน์โดยรอบ ส่วนที่จอดรถ ฯลฯ เป็นลำดับรองลงมา เมื่อสามารถจัดลำดับได้แบบนี้แล้วก็จะมีส่วนที่ชัดเจน และสามารถที่จะบริหารงบประมาณได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่าในการดำเนินการ

สำหรับศาลนลสถานที่เป็นโบราณสถาน ถึงแม้ว่ากรมศิลปากรจะเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านโบราณสถานโดยตรง มีหน้าที่ให้คำแนะนำและควบคุมการก่อสร้างและบูรณะในพื้นที่โบราณสถานอยู่แล้ว แต่ด้านงบประมาณด้านการดูแลและบูรณะโบราณสถานต่างๆ ทั่วประเทศมีจำกัด จึงจำเป็นต้องจัดสรรอย่างเหมาะสมตามลักษณะความเร่งด่วนของแต่ละโครงการ ทำให้วัดส่วนใหญ่จึงมีโบราณสถานที่ต้องการซ่อม แต่หากทางวัดมีความประสงค์บูรณะด้วยงบประมาณของวัดเองก็สามารถขออนุญาตบูรณะ รวมไปถึงขอการสนับสนุนความช่วยเหลือด้านเทคนิค วิชาการ โดยกรมศิลปากรจะส่งเจ้าหน้าที่มาคอยให้การดูแลและในด้าน การขอลงสนับสนุนงบประมาณจากกรมศิลปากร ก็สามารถที่ยื่นขอเป็นการเฉพาะได้เช่นกัน โดยหากวัดใดมีเงินบริจาคเพื่อการบูรณะอยู่แล้ว บางส่วนก็จะได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษ ทั้งนี้วัดสามารถประสานทำหนังสือขอลงสนับสนุนการออกแบบเข้ามาที่กรมศิลปากรโดยตรงได้ โดยวัดเป็นผู้ดำเนินการส่งเรื่องเข้ามาด้วยตนเอง

สำหรับกรณีของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ที่มีงบประมาณที่จัดขึ้นเป็นการเฉพาะสำหรับทำนุบำรุงศาลนลสถานอยู่ด้วยเช่นกัน โดยมีเกณฑ์ว่าวัดที่ยื่นขอรับการสนับสนุน ควรมีประวัติเกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ โดยวัดจะต้องทำหนังสือและรวบรวมข้อมูลประวัติ รายการที่จะขอรับการสนับสนุน จะมีอนุกรรมการพิจารณากลับกรองคุณสมบัติ พิจารณารายการบูรณะพร้อมให้คำแนะนำ และเมื่อผ่านขั้นตอนก็จะเข้าสู่คณะกรรมการชุดใหญ่ โดยมีสำนักงานทรัพย์สินฯ ผู้เชี่ยวชาญทั้งจากกรมศิลปากร และผู้ทรงคุณวุฒิ ร่วมพิจารณาลงสนับสนุนงบประมาณตามความเหมาะสมต่อไป

การเตรียมการวางแผนการซ่อมแซมศาลสถลสถาน

การดำเนินงานด้านการบูรณะซ่อมแซมโบราณสถานนั้น ถือเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากเป็นอาคารสิ่งปลูกสร้างที่ถูกใช้งานในกิจกรรมทางศาสนาอย่างต่อเนื่อง เมื่อระยะเวลาผ่านไปอาคารและสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ก็มีความจำเป็นต้องได้รับการดูแลให้มีสภาพสมบูรณ์พร้อมสำหรับประกอบพิธีกรรมหรือกิจกรรมทางศาสนา ในการดำเนินงานบูรณะซ่อมแซมอาคารและสิ่งปลูกสร้างในศาลสถลสถานนั้น โดยทั่วไปมีขั้นตอนการดำเนินงานดังต่อไปนี้

1. ควรเริ่มต้นที่การสำรวจพื้นที่เพื่อจัดทำผังบริเวณที่ระบุตำแหน่งอาคาร และค่าระดับของพื้นที่ภายในศาลสถลสถานและพื้นที่โดยรอบ
2. ทำการเปรียบเทียบกับโฉนดและเอกสารเพื่อให้ทราบขอบเขตที่แน่นอน
3. ค้นคว้าประวัติของศาลสถลสถาน ประวัติอาคาร การปรับปรุง ต่อเติม และสร้างเพิ่มของอาคารในพื้นที่ ทั้งที่เป็นเอกสารและภาพถ่าย เพื่อศึกษาเปรียบเทียบให้ทราบรูปลักษณ์แบบดั้งเดิม
4. ดำเนินการออกแบบแนวทางการอนุรักษ์ สถาปัตยกรรม โดยพิจารณาถึงความเหมาะสม เรื่องรูปแบบจากข้อมูลและปรึกษาผู้เกี่ยวข้อง
5. ดำเนินการจัดทำรายการซ่อม และรายการประมาณราคาเพื่อการบูรณะ (BOQ : Bill of Quantities)
6. ถ้าต้องการขออนุญาตขออนุญาตจากหน่วยงานต่างๆ ก็สามารถยื่นขอได้ในขั้นตอนนี้
7. ขออนุญาตคณะกรรมการวิชาการ กรมศิลปากร เพื่อเริ่มดำเนินการซ่อมแซม
8. เปิดประมูลเพื่อหาผู้รับเหมา โดยควรคำนึงถึง คุณลักษณะที่ดีเรื่องคุณภาพของงานเป็นสำคัญ และราคาต้องเหมาะสม

เมื่อเริ่มทำการบูรณะ

1. เมื่อได้ผู้รับเหมาแล้วเมื่อต้องทำสัญญาควรแบ่งงวดงานให้เหมาะสมและสอดคล้องกับการทำงานจริง เช่น จะติดเทศกาลประจำปีหรือไม่ จะติดช่วงฝนช่วงมุงหลังคาหรือไม่ ทั้งนี้ควรวางแผนงานการก่อสร้างจะเป็นการดีที่สุด การแบ่งงวดการดำเนินงานขึ้นอยู่กับ การตกลงกับผู้รับเหมา โดยปรกติแนะนำให้ส่งงาน

เดือนละครั้ง และถ้าไม่แล้วเสร็จตามงวดให้ผู้รับเหมาส่งเบิกงวดงานในเดือนถัดไป และควรตั้งกรรมการตรวจรับงานอย่างน้อยสามคนขึ้นไป โดยมีผู้เชี่ยวชาญร่วมเป็นกรรมการ

2. ระหว่างการทำงานควรมีการตรวจสอบงานอย่างสม่ำเสมอ อย่างน้อยสัปดาห์ละครั้ง (สามารถขอการสนับสนุนบุคลากรของกรมศิลปากรมาควบคุมเป็นกรณีพิเศษได้) หากเป็นโครงการขนาดใหญ่ที่มีความซับซ้อน เช่น การตัดยอกอาคาร การย้ายตำแหน่งอาคาร ครอบงำบริษัทที่ปรึกษาเพื่อให้มีการติดตามงานอย่างใกล้ชิดหรือโครงการที่มีขนาดใหญ่ควรจ้างบริษัทผู้ควบคุมงานเป็นการเฉพาะและหากมีการสร้างใหม่ควรที่จะมีบริษัทที่ปรึกษาด้านการออกแบบแยกจากที่ปรึกษาควบคุมงานด้วยเช่นกัน

3. เมื่อโครงการแล้วเสร็จสิ่งที่แนะนำให้ทำคือประเมินผลการทำงาน และสรุปผลเป็นบทเรียนเพื่อการปรับปรุงแผนการทำงานให้สมบูรณ์มากขึ้นในคราวต่อไป

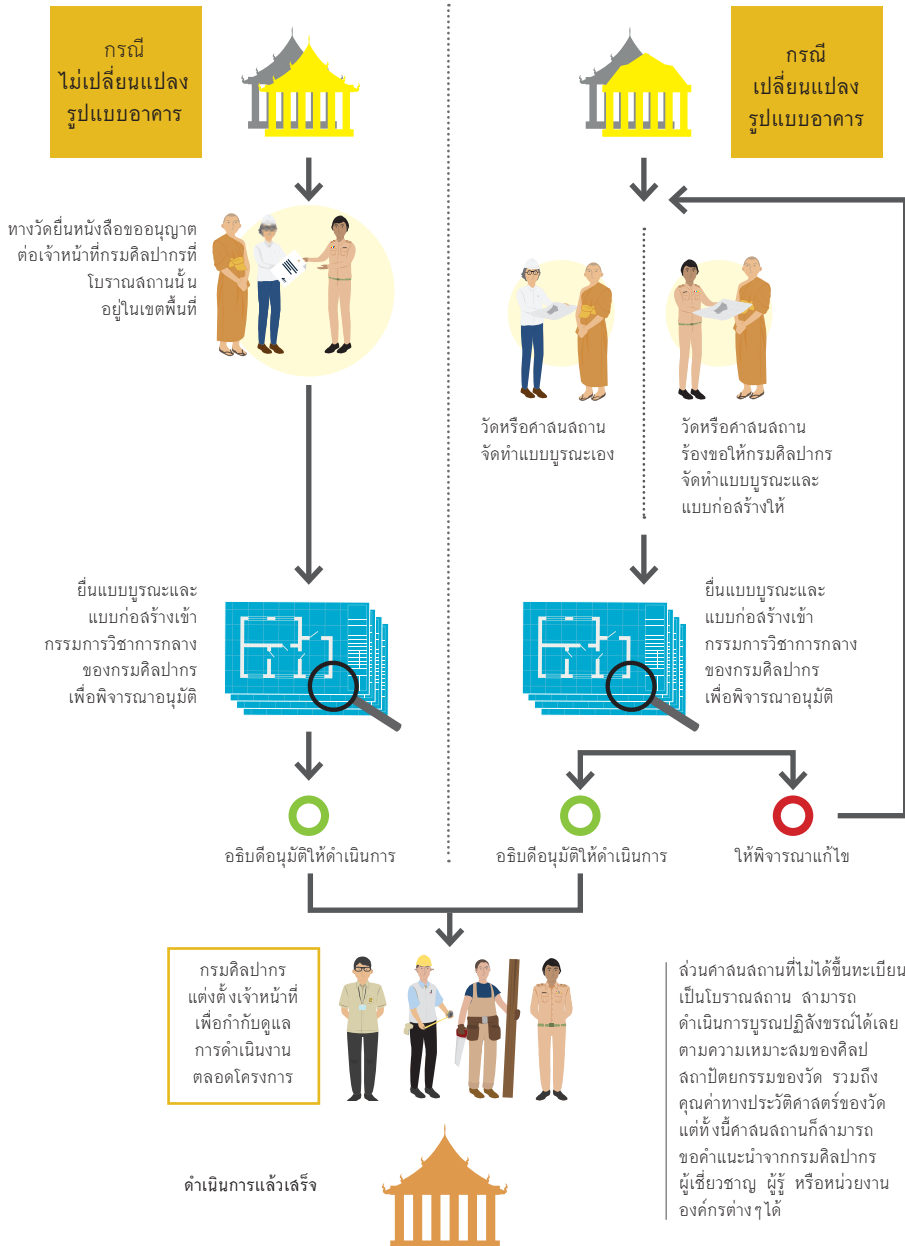
เมื่อการบูรณะแล้วเสร็จ

1. เมื่อการก่อสร้างหรือบูรณะแล้วเสร็จก็จะเริ่มเข้าสู่กระบวนการดูแลรักษา ซึ่งต้องข้องเกี่ยวกับงานหลายๆ ด้าน เช่น การดูแลด้านความสะอาด การดูแลด้านสาธารณูปโภค งานจัดการกิจกรรม งานประสานงานหน่วยงานอื่นๆ เพื่อทำนุบำรุงอุปถัมภ์ จึงต้องการผู้ดูแลที่เข้าใจในงานที่ไม่จำเป็นต้องรู้ลึกแต่รู้กว้าง จึงจำเป็นที่จะต้องคัดสรรบุคลากรภายในวัดมามีส่วนร่วม ตั้งแต่การก่อสร้างเพื่อรวบรวมเข้าใจในระบบต่างๆ ของอาคาร และควรที่จะประจำอยู่กับวัดเกือบตลอดเวลา หรือมีผู้ที่ทำหน้าแทนได้เมื่อจำเป็น ซึ่งถ้าจะเป็นลูกศิษย์วัดก็จะดีมาก แต่ถ้าไม่สะดวกการจัดจ้างเจ้าหน้าที่ ก็เป็นวิธีหนึ่งในการบริหารจัดการ การดูแลรักษาที่ดี ก็จะเป็นการลดค่าใช้จ่ายในระยะยาวได้ “วัดต้องสร้างบุคลากรที่สามารถเข้าใจและสืบทอดเจตนารมณ์ในการอนุรักษ์และสามารถขับเคลื่อนระบบที่วางไว้ได้”

2. การบำรุงรักษาต้องวางแผนให้มีเป็นระยะ

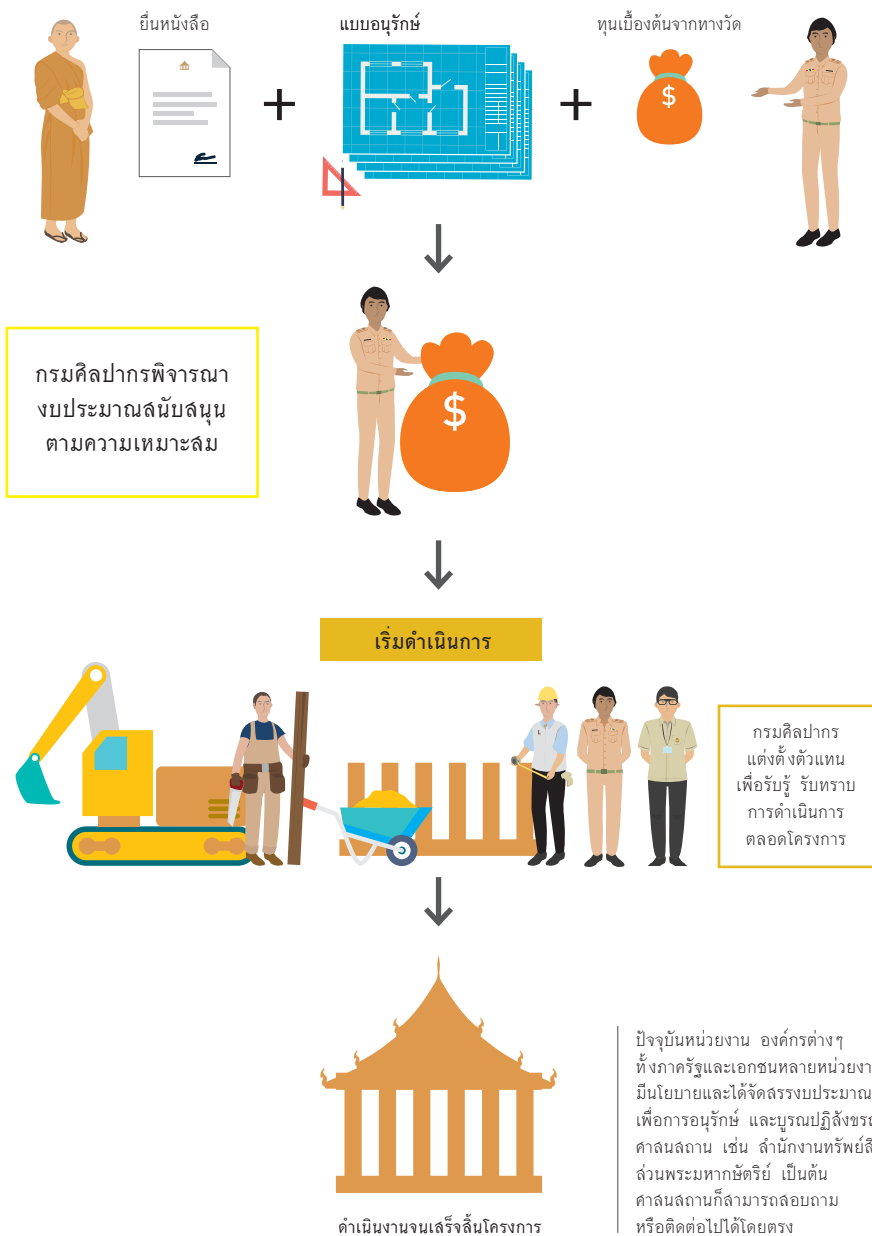
3. ภายในพื้นที่ควรมีการรวบรวมเบอร์โทรศัพท์ฉุกเฉิน และชื่อหน่วยงานที่สำคัญ เพื่อที่จะเข้ามาช่วยในการแก้ปัญหาต่างๆ

ขั้นตอนการขออนุญาตดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์ อาคารที่เป็นโบราณสถานต่อกรมศิลปากร

หมายเหตุ: ระยะเวลาขึ้นอยู่กับความซับซ้อนของการบูรณปฏิสังขรณ์

ขั้นตอนการของบุดหนุน การบูรณปฏิสังขรณ์ศาลากลางกรมศิลปากร

- Bernard M. Feilden and Jukka Jokilehro. **Management Guidelines for World Cultural Heritage Site**. Rome: ICCROM, 1993.
- Cleanipedia, วิธีการเลือกซื้อเครื่องฉีดน้ำ, เข้าถึงเมื่อ 8 มกราคม 2559, จาก <https://www.cleanipedia.com/th/ลิงค์ต่อเติม-นอกร้าน/วิธีการเลือกซื้อเครื่อง>
- En.wikipedia, Architecture of cathedrals and great churches, Retrieved December 28, 2015, from https://en.wikipedia.org/wiki/Architecture_of_cathedrals_and_great_churches#Latin_Cross_and_Greek_Cross
- Europa Professional Tools, แนะนำการเลือกซื้อเครื่องฉีดน้ำแรงดันสูง-ปั๊มอัดฉีด, เข้าถึงเมื่อ 7 มกราคม 2559, จาก <http://www.europa.co.th/articles/41974234/>
- Muslim Thai Post, มัสยิด ลูเทร่า แนวปฏิบัติคนสำหรับผู้ที่เข้ามัสยิด, เข้าถึงเมื่อ 3 มกราคม 2559, จาก <http://islamhouse.muslimthaipost.com/main/index.php?page=sub&category=8&id=18932>
- Muslim Thai Post, วันสำคัญของศาสนาอิสลาม กิจกรรมทางศาสนาอิสลาม ความสำคัญของศาสนาอิสลาม, เข้าถึงเมื่อ 26 ธันวาคม 2558, จาก <http://islamhouse.muslimthaipost.com/main/index.php?page=sub&category=7&id=19167>
- Myhora, ปฏิทินจีน, เข้าถึงเมื่อ 27 ธันวาคม 2558, จาก <http://www.myhora.com/ปฏิทิน/ปฏิทินจีน.aspx>
- Ok Nation Blog, จากป่าช้าวัดดอน ถึงลานลอยแต่จิว การอยู่ร่วมกันของคนเป็น และคนตาย กลางกรุงเทพฯ, เข้าถึงเมื่อ 9 มกราคม 2559, <http://www.oknation.net/blog/mindhand/2013/05/18/entry-1>
- SCB ไทยพาณิชย์, รายละเอียดเกี่ยวกับข่าวและกิจกรรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ไปทรงเปิด “หอพระพุทธสิริมารวิชัย”, เข้าถึงเมื่อ 6 มกราคม 2559, จาก http://www.scb.co.th/csr/th/news_detail.php?id=337
- Symboldictionary.net, Latin Cross (Christian Cross), Retrieved December 28, 2015, from <http://symboldictionary.net/?p=2041>
- Universal Design การออกแบบเพื่อคนทั้งมวล**. หน่วยวิจัย สถาปัตยกรรมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุและคนพิการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (PPT)
- เกรียงศักดิ์ เศรษฐพัฒน์นิช. “หมอบรัดเลย์กับสังคมไทย.” เอกสารประกอบการสัมมนาของโครงการไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 16-1 กรกฎาคม 2528.
- เกลือแห่งแผ่นดินโลก (The salt of the earth). เข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2559 จาก <http://web.wattana.ac.th/sermon/files/thesalt.htm>
- เดชา บุญค้ำ. (23 ตุลาคม 2558). **ลาเหตุการณ การอ่อนแอของตนไม้ใหญ่ และวิธีการตัดแต่งที่ถูกต้อง [Slides]**. โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่องการดูแลรักษาต้นไม้ใหญ่ในงานภูมิทัศน์เมือง ระดับผู้จัดการ/หัวหน้างาน รุ่นที่ 1 6 พฤษภาคม-11 มิถุนายน 2557 ณ สถาบันจิตเวชศาสตร์สมเด็จพระเจ้าพระยา และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เดชา บุญค้ำ. (23 ตุลาคม 2558). **หมอดันไม้ใหญ่เมืองน่าน [Slides]**. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่องการดูแลรักษาต้นไม้ใหญ่ในงานภูมิทัศน์เมือง ระดับผู้จัดการ/หัวหน้างาน รุ่นที่ 1 6 พฤษภาคม-11 มิถุนายน 2557 ณ สถาบันจิตเวชศาสตร์สมเด็จเจ้าพระยา และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เดชา บุญค้ำ. **ต้นไม้ใหญ่ในการก่อสร้างและพัฒนาเมือง**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

เต้าเต๋อจิง. เข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2559 จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/เต้าเต๋อจิง>

เทคกาลกีนเจ. เข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2559 จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/เทคกาลกีนเจ>

เสาวนีย์ จิตต์หมวด. **วัฒนธรรมอิสลาม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุรินทร์ไทย, 2524.

แนวทางการปลูกฝังให้เยาวชนเป็นมุสลิมที่ดี. เข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2559 จาก <http://muslimchiangmai.net/index.php?topic=8098.0;wap2>

แบบฟอร์มคำขออนุญาตการสร้างวัด. เข้าถึงเมื่อ 25 กรกฎาคม 2557 จาก <http://www.watmoli.com/images/wittaya2/681-%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%98%E0%B8%B5%E0%B8%82%E0%B8%AD%E0%B8%AD%E0%B8%99%E0%B8%B8%E0%B8%8D%E0%B8%B2%E0%B8%95%E0%B8%AA%E0%B8%A3%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%87%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%94.pdf>

โครงการพระพุทธเมตตาประเทศไทย ไตรโลกนาคันธรรารัฐอนุสรณ์ ในพระบรมราชินูปถัมภ์, ข่าวสารความเคลื่อนไหว. เข้าถึงเมื่อ 4 มกราคม 2559 จาก http://www.phrabuddhametta.com/th_news2.html

โครงการศึกษาการบริหารเงินของวัดในประเทศไทย ระยะเวลาสอง. รายงานฉบับสมบูรณ์ การบริหารการเงินของวัดในประเทศไทย เล่มต่อ สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2555.

โชติมา จตุรงค์และคณะ. **“คู่มือการบริหารจัดการวัฒนธรรมในศาสนสถานและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์”**. เอกสารประกอบการรายงานการวิจัย เรื่อง การบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในศาสนสถานและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์. ม.ป.ท., 2553.

โชติมา จตุรงค์ และคณะ. **บทสรุปรายงานการวิจัย เรื่อง การบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในศาสนสถานและสิ่งศักดิ์สิทธิ์**. เล่มต่อสำนักเลขานุการวุฒิสภา, 2553.

ไตรรัตน์ จารุทัศน์. **การออกแบบสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับทุกคน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์, 2552.

กรมศิลปากร. **“ผ้าโบราณ”**. เอกสารประกอบการอบรมการอนุรักษ์โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ: ผ้าโบราณ จัดโดย กลุ่มวิทยาศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์ สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอประชุมดำรงราชานุภาพ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร, 28-30 มิถุนายน 2553.

กรมศิลปากร. **คู่มือดูแลรักษาโบราณสถาน**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์วารสารส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2550.

การเวียนเทียน. เข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2559 จาก <http://www.phuttha.com/คลังความรู้/ความรู้ทั่วไป/การเวียนเทียน>

การแต่งงานแบบไทย. เข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2559 จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/การแต่งงานแบบไทย>

- กึ่งนา จันทรดี, เนตรนงาณค์ เรื่องลมบูรณ และลมมาลี และมัด. “การศึกษาสภาพแวดล้อมเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานบริเวณคลองด่าน ธนบุรี (วัดหนึ่ง, วัดนางนอน, วัดนางชี, วัดราชโอรสาราม).” หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดีมหาวิทยาลัยศิลปากร, 2532.
- กิริติ บุญเจือ. **คริสต์ศาสนาเชิงวิชาการ**. กรุงเทพฯ: ดวงกมล, 2519.
- กุลศิริ อรุณภาคย์. **ศาลเจ้า ศาลจีน ในกรุงเทพฯ**. กรุงเทพฯ: มิวเซียมเพรส, 2553.
- คณะทำงานจัดการวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร. **วัดในพระพุทธศาสนา “แนวทางในการบริหารจัดการทรัพย์สิน”**. ม.ป.ท., 2556.
- คณะทำงานจัดพิมพ์หนังสือพระราชกรณียกิจในการทรงอุปถัมภ์ศาลนาต่างๆ. **พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ในการทรงอุปถัมภ์ศาลนาพราหมณ์-ฮินดูในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ศาลนา, ม.ป.ป.
- คณะสงฆ์อนัมมิกาย (พระญวน) ความเป็นมาของชาวญวนในไทย คนญวนที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทย. เข้าถึงเมื่อ 25 กรกฎาคม 2557 จาก http://www.anamnika.com/index.php?option=com_content&view=article&id=28&Itemid=104
- คณะอนุกรรมการศิลปะในพิธีกรรม (ชุดเฉพาะกิจ) ในคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อพิธีกรรม, เอกสารแนวทางการออกแบบโบสถ์พระศาสนจักรคาทอลิกในประเทศไทย, เข้าถึงเมื่อ 3 มกราคม 2559, จาก <https://liturgicalartth.wordpress.com/category/เอกสารแนวทางการออกแบบโบสถ์คาทอลิกไทย เทิดไท้องค์ราชันย์>. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2555.
- คุณลมบัติของผู้ที่จะบวชได้. เข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2559 จาก <http://www.wat-pachoenglane.com/content/คุณลมบัติของผู้ที่จะบวชได้>
- คู่มือ เทคนิคการตรวจสอบอาคารเพื่อความปลอดภัย (สำหรับการตรวจสอบอาคารตามกฎหมาย)**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บริษัท โกลบอล กราฟฟิค จำกัด, 2555.
- คู่มือการดูแลและจัดการศาสนาลมบัติ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลาลมบัติ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2551.
- จิตติเทพ นาอุดม, เป้าหมายสูงสุดของศาลนาคริสต์, เข้าถึงเมื่อ 4 มกราคม 2559, จาก http://knowledgeaboutreligion.blogspot.com/2011/02/blog-post_10.html
- ฉัตรอุมาลัย กบิลสิงห์. **ศาลนาคริสต์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522.
- ซิกข์ศาลานานิว**. กรุงเทพฯ: สดามศรีคุรุสิงห์ลภา-สถาบันศาลนาซิกข์แห่งประเทศไทย 2550.
- ซูฟอัม อุษมาน. มัชฮับต่างๆทางฟิกฮ์ในอิสลามเกิดขึ้นได้อย่างไร? เข้าถึงเมื่อ 25 กรกฎาคม 2557 จาก <http://IslamHouse.com/196414>
- ฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), ธีวีของวรรณศิลป์ปัลโมล วัดเทพธิดาราม (กุฎิสุนทรภู์), เข้าถึงเมื่อ 6 มกราคม 2559, จาก http://www.sac.or.th/databases/museumdatabase/review_inside_ByMember_Detail.php?id=159&CID=4425
- ณดา จันทรสม. รายงานฉบับลมบูรณ การบริหารการเงินของวัดในประเทศไทย เลนต่อสำนักงานวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2553.
- ดูแลพรด้วยตัวเอง. เข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2559 จาก <http://พรหมชัยใหม่.com/-a.html>
- ดูแลรักษาพรหมปูพื้น-ไม่ยาก-คุณก็ทำได้. เข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2559 จาก <http://www.infinitydesign.in.th/ดูแลรักษาพรหมปูพื้น-ไม่ยาก-คุณก็ทำได้/24427>

ตรุษจีน. เข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2559 จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/ตรุษจีน>
 ธรรมะไทย, วันสำคัญทางศาสนา, เข้าถึงเมื่อ 27 ธันวาคม 2558, จาก <http://www.dhammathai.org/day/buddhismday.php>

อรชวล ทัศนวัน. (14 พฤษภาคม 2557). **การดูแลรักษาต้นไม้ใหญ่ในงานภูมิทัศน์เมือง ตอนที่ 7 เทคนิคการตัดแต่งต้นไม้ใหญ่ [Slides]**. โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่องการดูแลรักษาต้นไม้ใหญ่ในงานภูมิทัศน์เมือง ระดับผู้จัดการ/หัวหน้างาน รุ่นที่ 1 6 พฤษภาคม-11 มิถุนายน 2557 ณ สถาบันจิตเวชศาสตร์ สมเด็จพระยา และ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ธีรพันธ์ ช่วงพิชิต. **“พิธีเจ้าเซ็น (อาซูรอ) : อัตลักษณ์และการธำรงชาติพันธุ์ของมุสลิม นิกายชีอะห์ในสังคมไทย.”** วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา มานุษยวิทยา ภาควิชามานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2551.

บรรจง สัมบูรณ์ชัย. (24 ตุลาคม 2558). การปฏิบัติงานหมอดต้นไม้ [Slides], เชียงใหม่: หมอดต้นไม้อาสาเมืองเชียงใหม่.

บรรจง สัมบูรณ์ชัย. เอกสารการอบรมเชิงปฏิบัติการหมอดต้นไม้ ระหว่างวันที่ 23-24 ตุลาคม 2558 ณ โรงพยาบาลน่าน จ.น่าน

บริษัท คลีนทัตส์ จำกัด, วิธีเลือกซื้อที่ฉีดน้ำแรงดันสูง, เข้าถึงเมื่อ 7 มกราคม 2559, จาก <http://www.cleantoush.com/บทความน่ารู้ต่าง ๆ/6-วิธีเลือกซื้อเครื่องฉีดน้ำแรงดันสูง.html>

บริษัท คอร์น แพลนนิ่ง แอนด์ ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด. ร่างรายงานครั้งสุดท้าย (Draft Final Report) โครงการจัดทำข้อมูลโบราณสถานให้เป็นแหล่งเรียนรู้ เสนอกรมศิลปากร, กันยายน 2549.

บางรักษ์ เซขสิทธิ์, การแบ่งไม้เนื้ออ่อนไม้เนื้อแข็งตามมาตรฐานของกรมป่าไม้, เข้าถึงเมื่อ 5 มกราคม 2559, จาก <http://www.baannatura.com/th/mat/content/detail/136.html>

บ้านปลาทิมแม็กลองรีสอร์ท, อาสนวิหารแม่พระบังเกิด, เข้าถึงเมื่อ 8 มกราคม 2559, จาก <http://www.banplatabtimresort.com/>

ประเพณีทอดกรฐินและผ้าป่า. เข้าถึงเมื่อ 25 กรกฎาคม 2557, จาก <http://www.culture.go.th/subculture3/images/stories/Artist/Vansoomkran/picture/10/10.2katinphapa.pdf>

ปริญญา ชูแก้ว. **การอนุรักษ์ชุมชนที่อยู่อาศัยดั้งเดิมของไทย: ประสบการณ์จากการทำงานภาคสนาม**. กรุงเทพฯ: บริษัท พลัสเพรด์ จำกัด, 2557.

ปัจฉิมโอวาท. เข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2559 จาก <http://www.phuttha.com/พระพุทธเจ้า/ปรินิพพาน/ทรงประทานปัจฉิมโอวาท>

ผาสุก อินทรารุช. **ทวารวดี: การศึกษาเชิงวิเคราะห์จากหลักฐานทางโบราณคดี**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรสมัย, 2542.

ผู้จัดการ Online, เทียวอัมบุญ สืบทอดศาสนา ที่ “พิพิธภัณฑ์พระพุทธศาสนา” วัดเทพศิรินทร์, เข้าถึงเมื่อ 8 มกราคม 2559, จาก <http://www.manager.co.th/Travel/ViewNews.aspx?NewsID=9580000060450>

ผู้จัดการ Online, ป่าช้าวัดคอน-สุดท้ายต้องไป “สุสาน”, เข้าถึงเมื่อ 6 มกราคม 2559, จาก <http://www.manager.co.th/Travel/ViewNews.aspx?NewsID=95200001282613>

- ผู้จัดการ Online, วัดไตรมิตรงามวิจิตรพระทองคำ เลิศล้ำพิพิธภัณฑเยาวราช, เข้าถึงเมื่อ 6 มกราคม 2559, จาก <http://www.manager.co.th/Travel/ViewNews.aspx?NewsID=9530000007981>
- ฝ่ายวิจัยไม้กรมป่าไม้, คุณลมบัตติและประโยชน์ของไม้แต่ละชนิด, เข้าถึงเมื่อ 6 มกราคม 2559, จาก <http://tawanlanna.weloveshopping.com/store/article/view/คุณลมบัตติและประโยชน์ของไม้แต่ละชนิด-114776-th.html>
- พรรณวลัย ศิริวงศ์วัฒนา และ ลมหมาย แจ่มกระจ่าง. “การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม: การอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.” วารสารการศึกษาและพัฒนาสังคม 8,1 (ปีการศึกษา 2555): 33-46.
- พระคาถาเอี่ยมมา-หัวใจพระพุทธศาสดา. เข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2559 จาก <http://www.oknation.net/blog/SANN/2009/05/09/entry-1>
- มานิต ลัจจะมิตร, เรียบเรียง. **ศาลนาชิภ์และวิถีชีวิต**. กรุงเทพฯ: ศรีศุภสิงห์สภา, 2555.
- รายการตรวจสอบงานก่อสร้าง. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: วิศวกรรมสถานแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2557.
- ลานธรรมจักร, เยือนวัดเทพธิดาราม อารามของพระราชธิดา, เข้าถึงเมื่อ 5 มกราคม 2559, จาก <http://www.dhammadjak.net/board/viewtopic.php?t=13568>
- ลานธรรมจักร, เยือนวัดเทพธิดาราม อารามของพระราชธิดา, เข้าถึงเมื่อ 5 มกราคม 2559, จาก <http://www.dhammadjak.net/board/viewtopic.php?t=13568>
- ลูกา 6:27-36. เข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2559 จาก <https://www.biblegateway.com/passage/?search=%E0%B8%A5%E0%B8%B9%E0%B8%81%E0%B8%B2+6%3A27-36&version=TNCV>
- วนิดา ขำเขียว. **ศาลนาลาล**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาปรัชญาและศาสนา มคว. ประสานมิตร, 2541.
- วัฒน์ จุฑะวิภาต, **เทคนิคการวาดภาพจิตรกรรมไทย เล่ม 1 เรียนศิลป์ เสพกลิ่นล้านนา**, กรุงเทพฯ, บริษัท ล.เอเซีย เพลส (1989) จำกัด, 2557
- วันนริศ นิทรศการภาพถ่ายผลงานสถาปัตยกรรมผีพระหัตถ์ถล่มเดี่ยว เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์โดย 5 ศิลปินชั้นนำ. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2546.
- วันวิลาชบุชา. เข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2559 จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/วันวิลาชบุชา>
- วารสารเมืองโบราณ, แดกประเด็น: พิพิธภัณฑในพระมหามณฑปวัดไตรมิตร, เข้าถึง เมื่อ 6 มกราคม 2559, จาก <http://www.muangboranjournal.com/modules.php?name=News&file=article&sid=3042>
- วิยะดา ฟ่วงเพิ่ม. “**ประเพณีของคริสเตียนในจังหวัดเพชรบุรี**.” สารนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2514.
- ศาลนาชิภ์ ฉบับของศรีศุภสิงห์สภา**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา, 2542.
- ศูนย์สารสนเทศ กรมส่งเสริมการเกษตร. จำนวนประชากรปี 2554 เข้าถึงเมื่อ 25 กรกฎาคม 2557 จาก http://stat.bora.dopa.go.th/xstat/pop54_1.html
- สถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ความสัมพันธ์ด้านศาลนาระหว่างประเทศไทยกับประเทศศรีลังกา. เข้าถึงเมื่อ 25 ตุลาคม 2557 จาก <http://www.ayutthayastudies.aru.ac.th/content/view/706/32/>

- ลมนิด จิระทัศนกุล, โชติมา จตุรงค์ และชาญวิทย์ สรรพศิริ. โครงการวิจัยในชุดโครงการ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรือนชุมชนและนิเวศวิทยาวัฒนธรรมการอยู่อาศัยของคนไทย ในภาคตะวันตก โครงการย่อยที่ 4 รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของวัดในพระพุทธศาสนา ในชุมชนท้องถิ่น ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัย ศิลปากร, 2547.
- ลมนิด จิระทัศนกุล. **“วัด: พุทธศาสนสถาปัตยกรรมไทย.”** เอกสารประกอบการสอนรายวิชา 262-114 พื้นฐานสถาปัตยกรรมไทย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศิลปากร, ม.ป.ป.
- ลมชาย สุรชาติรี, ไวยวัจกรเป็นผู้แทนเจ้าอาวาส, เข้าถึงเมื่อ 6 มกราคม 2559, จาก http://www.onab.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=3869:2010-11-02-15-09-15&catid=96:2009-09-19-10-13-59&Itemid=326
- ลมพร สุขเกษม. **หลักคำสอนของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, 2532.
- ลมลักษณ์ เจริญพจน์, บรรณาธิการ. **คู่มือพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น.** กรุงเทพฯ: สำนักพิพิธภัณฑ์-สถานแห่งชาติกรมศิลปากร, 2547.
- ลมคมไทยซิกข์แห่งประเทศไทย, พระคำสอนสถานคุรุตวารา-วัดซิกข์, เข้าถึงเมื่อ 4 มกราคม 2559, จาก http://www.thaisikh.org/sikhism/gurdwara_th.php
- สรุปผลที่สำคัญ การสำรวจสถานะทางสังคมและวัฒนธรรม พ.ศ.2554. กรุงเทพฯ: คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, 2555.
- สัญญา จันทโกศล, บทความโครงการมายโฮตอลคนต้นแบบจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตอนที่ 64 เรื่อง การปฏิบัติตนในการเข้ามัสยิด, เข้าถึงเมื่อ 28 ธันวาคม 2558, จาก http://region6.prd.go.th/ewt_dl_link.php?nid=4258
- สำนักโบราณคดี, กรมศิลปากร. **โบราณสถาน โบราณวัตถุ วัดและศาสนสถานสำคัญ ในโครงการเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในโอกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี.** กรุงเทพฯ: สำนักโบราณคดี, 2550.
- สำนักข่าวมุสลิม, มัสยิดกลางประจำจังหวัดสงขลา, เข้าถึงเมื่อ 5 มกราคม 2559, จาก <http://www.thaimuslim.com/view.php?c=15&id=25244>
- สำนักงานเลขาธิการกรม ฝ่ายนิติการ กรมศิลปากร. **คู่มือการปฏิบัติงานของ“พนักงานเจ้าหน้าที่” ตาม พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2535 กรมศิลปากร.** กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการกรม, ฝ่ายนิติการ 2538.
- สำนักงานคณะกรรมการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานปลัด นายกรัฐมนตรี. **คู่มือการปฏิบัติงานตามแผนปฏิบัติการกำหนดขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านศิลปะ วัฒนธรรม จารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น เล่ม 1 การดูแลรักษาโบราณสถาน กรมศิลปากร. ม.ป.ท., ม.ป.ป.**
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ.2544-2549. ม.ป.ท., ม.ป.ป.**

- สำนักงานคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ. **คู่มือฉบับแนะนำ การจัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการ.** ม.ป.ท, ม.ป.ป.
- สำนักงานคณะกรรมการอิสลาม ประจำจังหวัดสงขลา, ประวัติความเป็นมา, เข้าถึงเมื่อ 5 มกราคม 2559, <http://www.icosk.com/2015-10-25-06-37-49/2015-10-31-02-13-56>
- สำนักงานประกันสังคม, กรณีทุพพลภาพ, เข้าถึงเมื่อ 12 มกราคม 2559, จาก<http://www.sso.go.th/wpr/category.jsp?cat=879>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีและการสื่อสาร, **สรุปผลที่สำคัญ การสำรวจสถานะทางสังคมและวัฒนธรรม พ.ศ.2554.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, 2555.
- สำนักมาตรฐานการทะเบียนที่ดิน กรมที่ดิน กระทรวงมหาดไทย. **คู่มือการขอได้มาซึ่งที่ดินของนิติบุคคลเพื่อการศาสนา ตามมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน.** ม.ป.ท., 2553.
- ลุดาทิพย์ ไร่โรจน์. **“ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน : กรณีศึกษาหมู่บ้านวัดคอนเซ็ปชัน ตำบลวิชิตรพยาบาล อำเภอคูสิต จังหวัดกรุงเทพมหานคร.”** สารนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2542.
- ลัททริศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า. **ประวัติศาสตร์ศิลปะประเทศไทยครั้งที่ 4.** กรุงเทพฯ: มติชน, 2545.
- องค์ บรรจุน. **สยามหลากเผ่าหลายพันธุ์.** กรุงเทพฯ: มติชน, 2553.
- อนุชา หวังภักดิ์. **“การเผยแพร่คำสอนในศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษาโต๊ะอิหม่ามในเขตกรุงเทพมหานคร.”** รายงานการค้นคว้าอิสระ หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการพัฒนาดังคม) คณะพัฒนาดังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2553.
- อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, กำหนดวันสำคัญทางศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ประจำปี พุทธศักราช 2558/2015, เข้าถึงเมื่อ 26 ธันวาคม 2558, http://www.catholic.or.th/main/index.php?option=com_content&view=article&id=5163:2558-2015&catid=102:itbkk&Itemid=372
- อันดับประเทศที่มีจำนวนประชากรนับถือศาสนาพุทธสูงสุด. เข้าถึงเมื่อ 25 ตุลาคม 2557 จาก http://en.wikipedia.org/wiki/Buddhism_by_country
- อัลกุรอานตามหมวดหมู่. เข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2559 จาก <http://www.daasee.com/quran/index.php?lv=5&id=1-406-412-413-431-8-tp=1>
- อาดิศร์ อิดริส รัชมนณี, **มัลลียัดในกรุงเทพฯ,** กรุงเทพฯ: มติชน, 2557.
- อาภรณ์ ณ สงขลา. **การอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังในประเทศไทย.** กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2554.
- อารี วิชาชัย. **ปรัชญาธรรมของค่านำพรหมณ์-ฮินดู.** กรุงเทพฯ : ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2543.
- อำนาจ รันจันทร์. **“การศึกษาการอนุรักษ์โบราณสถาน กรณีศึกษา: วัดกุฎีดาว ตำบลไผ่ลิง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.”** สารนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2546.

ที่มาภาพ

- ภาคที่ 1** พระศิลปะคันธาระ จัดแสดงใน Freer Gallery of Art, Washington, DC, USA
<https://www.flickr.com/photos/92782865@N00/2049040970/>
คัมภีร์ไบเบิล, คริสต์จักรสำหรับ กรุงเทพมหานคร
<http://www.samraychurch.com>
https://en.wikipedia.org/wiki/Hajj#/media/File:Supplicating_Pilgrim_at_Masjid_Al_Haram_Mecca,_Saudi_Arabia.jpg
www.huahinchurch.com/2012_08_01_archive.html
www.horoguide.com/เทศกาลงาน-นราตรี-วัดแขก
<https://th.wikipedia.org/wiki/ตรุษจีน>
<http://blog.anantaravacationclub.com/2015/08/14/discover-phukets-hidden-heritage-and-cultural-gems/>
<http://www.247friend.net/blog/womenkind/2014/04/21/entry-1-คีลลมรล>
http://ordination413.blogspot.com/2013/12/blog-post_6217.html
“งานแต่งงาน” เอื้อเฟื้อรูปถ่ายโดย นายชัยสิทธิ์ ปะนันวงศ์
<http://www.ick.or.th/events/207-0-37-ร่วมละศีลอดมัลลียิตบ้านกลาง.html>
Birth Anniversary of Guru Ramdass
<http://www.hindustantimes.com/photos/india/birth-anniversary-of-guru-ramdass/photo-ABs14u4qAWk8tXnAg4IXhJ.html>
Response to 7 common objections to Infant Baptism
<http://www.redeemerlutheranatwood.org/why-infant-baptism.html>
- ภาคที่ 2** ลำเหตุการณ์ล้อมลภาพ อุบัติภัยทางธรรมชาติ
<http://home.truelife.com/detail/3111588>
เมรุเผาศพ อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย วัดอุดมวารี อ.พานจังหวัดเชียงราย
<http://www.oknation.net/blog/print.php?id=144900> วัดขุนลุมพฤษ
ลำเหตุการณ์ล้อมลภาพ มนุษย์
http://www.khaosod.co.th/view_newsonline.php?newsid=TVRRd09EzZFOemMzTUE9PQ== ข่าวสด
- ภาคที่ 4** แนวทางการพัฒนาลุ่มมาตรฐาน การเผยแพร่
<http://lampatao.wordpress.com/activity/dhammaactivit/>
แนวทางการพัฒนาลุ่มมาตรฐาน ประชุมคณะลงษ์
http://www.watpaknam.org/activity/ac_detail.php?id=18
แนวทางการพัฒนาลุ่มมาตรฐาน การดำเนินศึกษา การลอบธรรมบาลีสนามหลวง
http://nongkhainewsonline.blogspot.com/2013/10/blog-post_7141.html ข่าวสด
แนวทางการพัฒนาลุ่มมาตรฐาน การศึกษาเชิงวิเคราะห์ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดประยูร
http://watprayoon.com/mainschool.php?url=news_view&id=2&cat=A
แนวทางการพัฒนาลุ่มมาตรฐาน การล่าอาณานิคมวิเคราะห์ โรงทานวัดอัมพวัน
<http://topicstock.pantip.com/religious/topicstock/2010/08/Y9610631/Y9610631.html>
แนวทางการพัฒนาลุ่มมาตรฐาน การล่าอาณานิคมการ ห้องน้ำวัดเนินลวรงค์
<http://www.accserve.org/index.php?mo=3&art=41962544>
แนวทางการพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยว
<http://www.tlcthai.com/travel/11816/เที่ยวงานเทศกาล-นมัสการ.html>
<http://www.sator4u.com/paper/812>
<http://www.klongdigital.com/board/1024.html>
<http://www.manager.co.th/qol/viewnews.aspx?NewsID=9550000141136>

ก

กฎิน 237, 241
 ก้องวงจรปิด 137, 139, 241
 กัลปพฤกษ์ 189
 กายภาพ 83, 84, 86, 95, 187, 246, 277
 การก่อสร้างอาคารใหม่ 99, 152
 การเงินและบัญชี 181, 236, 240
 การจัดไฟ 141
 การดูแลสวน 236, 240
 การบริหารจัดการ 95, 179, 180, 181, 230, 231, 233, 237, 246, 277, 305
 การปกครอง 41, 57, 246, 247, 249, 292
 การป้องกัน 86, 87, 104, 107, 113, 115, 136-138, 140, 147, 202, 205, 209
 การศึกษาเชิงวิเคราะห์ 246, 248

ข

ขงจื้อ 9, 12, 74, 75, 80, 81

ค

คริสต์ศักราช 9, 38, 39, 40, 48, 231, 236
 ความชื้น 100, 102, 104, 107, 113 - 115, 135, 143, 144, 155 - 157, 159, 163, 165, 167, 168, 171, 176, 177, 208, 212, 213
 คัมภีร์ไบเบิล 168, 169, 171
 คุรุคาวา 68, 69, 72
 เครื่องก่อ 113, 114, 117, 135
 เครื่องไม้ 107, 108, 113, 256

ง

งานจิตรกรรม 21, 48, 159, 161, 163, 164
 งานสี 143, 144, 145, 211, 221

ช

ชิกข์ 9, 66-68, 70-73
 ช่อมแซม 96, 102, 104, 105, 108, 109, 119, 120, 156, 159, 161, 165, 167, 173, 201, 221, 236, 239, 240, 242, 243, 248, 249, 296, 297, 300, 301, 305

ด

แดง 35, 110, 111, 138, 167

ต

ตัดแต่ง 188, 197, 198, 201, 203, 205, 206, 208, 209, 216, 221, 222
 เต้า 9, 12, 74, 75, 80, 81

ถ

ถาวรภาพ 11, 12, 14, 15, 20, 21, 22, 24

ท

ทองเที่ยว 9, 239, 241, 245, 250, 253, 258, 259, 261
 ทะเบียน 88, 95, 167, 171, 172, 173, 175, 219, 222, 280, 281-286, 288 - 299, 302, 303, 306
 ที่กัลปนา 228, 229, 233, 281, 286

ธ

ธรณีสงฆ์ 228, 229, 233, 248, 281, 283, 286-292
 ธรรมยุค 12, 13

น

นโยบาย 277, 307

บ

บุคฉากร 83, 93, 98, 101, 181, 231, 234, 249, 253, 277, 305
 บุรณะ 86 - 89, 97 - 99, 113, 121, 159, 173, 257, 296, 301, 304-306
 โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ 168, 176, 177, 277, 294, 297, 298, 300, 301, 303

ป

ประชาสัมพันธ์ 181, 236, 239-241, 266, 275
 ประสานงาน 235, 236, 240, 241, 242, 243, 253, 284, 285, 305
 ปู่ย 200, 201, 213, 215

ผ

ผ้าป่า 237, 238, 241
เผยแผ่ 11, 29, 39, 41, 97, 246, 247

พ

พาหนะ 203, 236, 241, 242
พิพิทธภัณฑ์ 106, 157, 176, 178, 179, 181,
225, 250, 251, 255-258, 294, 295,
300, 301
พิธีกรรม 16, 22, 23, 26, 27, 30, 32, 33,
35-37, 41-43, 50, 54, 55, 57, 62, 64,
65, 69, 71-73, 77, 80, 81, 88, 133, 167,
173, 223, 224, 227, 243, 256, 288, 305
พื้นที่ใช้ประโยชน์ 15, 18, 22, 24, 99, 195, 233

พ

ฟื้นฟู 11, 55, 86, 88, 89, 96, 98, 101, 119,
215, 219, 255, 263

ภ

ภูมิทัศน์ 89, 96, 148, 149, 183, 187, 194, 195,
199, 200, 209, 218, 219, 225, 277, 304

ม

มหายาน 12, 13, 22-25, 79

ร

ระบบไฟฟ้า 104, 123, 141, 151, 240
รักษาความปลอดภัย 137, 236, 241, 243, 301
รักษาความสะอาด 96, 104, 236, 240, 243
รายได้ 89, 96, 234, 236-239, 253

ล

ล้างภาวค์ 11

ว

วัดร้าง 229, 233, 248, 288, 291, 292

ค

ศาลินลมบัติ 229, 233, 248, 282, 286, 288, 290

ล

ล้งวนรักษา 86, 87, 89
ล้งร้างขึ้นใหม่ 86, 88, 152, 153
ล้งฆาวาล 15, 18, 19, 22, 24, 99, 195, 220,
228, 304
ล้งือความหมาย 43, 86, 89, 94, 96, 98, 127,
219, 263
ล้งือมลภาพ 87, 99, 100, 102, 103, 104, 105,
141, 155, 156, 163, 164

อ

อนันนิกาย 13
อัครคักัย 23, 125, 137 - 139, 141, 239
อาจารย์วาท 12, 13

ฮ

ฮินดู 9, 56-61, 63-65, 71, 184, 256

คู่มือการดูแลรักษาศาลานสถาน

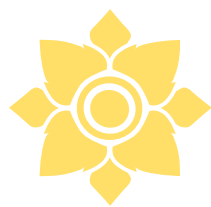
พิมพ์ครั้งที่ 2

จำนวน 2,000 เล่ม

มิถุนายน 2559

เลขมาตรฐานหนังสือ 978-974-8259-99-4

เจ้าของ	สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์
ที่ปรึกษาภาคติมคักคี	ค.นพ.เกษม วัฒนชัย :: จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา :: ท่านผู้หญิงบุตรี วีระไวทยะ
ที่ปรึกษาภาคงานจัดทำหนังสือ	พระพรหมมุนี (สุมัง อคฺคชิโน) :: พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช) :: ประเวศ ลิ้มปรีงษ์ ศ.พิเศษ ทองคำ กลัวยไม้ ณ อยุธยา :: สด แสงเอียด :: ดร.โสมสุดา ลียะวานิช ลมลักษณ์ วงศ์งามซ่า :: ธราพงศ์ ศรีสุชาติ :: กิตติพันธ์ พานสุวรรณ
บรรณาธิการ/ผู้เขียน	ปริญญา ชูแก้ว
กองบรรณาธิการ	ฝ่ายบริหารงานพิเศษ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์
ขอขอบคุณ	บริษัท บานาน่า สตูดิโอ จำกัด พระราชเวที (สุพล ชิตญาโณ): พระมหาราชครูพิธีศรีวิสุทธิคุณ (ชวิน รังสิ พราหมณกุล) รศ.ลมคิด จิระทัศน์กุล :: รศ.ดร.วรลัญจ์ บุญยสุรัตน์ ผศ.ดร.ยงนิกข์ พิมลเสถียร :: ปองขวัญ สุขวัฒนา ลาซูล :: ผศ.ดร.คานติ ภัคคีคำ จุมภฏ ตรีลศิริ :: ดร.ธเนศ วีระศิริ :: สุรยุทธ วิริยะดำรง :: ชรินทร์ ช่างพืด สุดดารา สุขฉายา :: พัชรา คงสุผล :: มัตตัญญู เมฆสวัสดิ์ :: ฐนียา ยุกตะทัต สุวัฒนา ลิตตบรรณคุช :: วัชชีรา บุรณสิงห์ :: ทรายทอง ทองเกษม กลุ่ม Big Tree :: พิพิธภัณฑพระพุทธศาสนา วัดเทพศิรินทราวาส สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ ครุฑวรา ศรีครูสิงห์สภา (สถาบันศาลานาชิภแห่งประเทศไทย) โครงการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ มมส. พิพิธภัณฑสถานเครื่องถ้วยเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ ธีรวัฒน์ วิทยุรัตน์ :: สิทธิศักดิ์ นาค่า :: ชานนท์ กาญจนวสุนธรา วิระพล สิงห์น้อย :: สีนวัตร ธีระพงษ์รามกุล :: อภินันท์ ทรศโนภาส สาริต วัฒนกาล
เอื้อเฟื้อภาพ	จาริต เดชะคุปต์
ถ่ายภาพ	สาริต ชลเจริญ :: ภัทรายุ วัฒนพานิช ลาวิตรี อนันต์รัตนสุข :: ธีรวัฒน์ วิทยุรัตน์ เพลินพิศ กำราญ
ภาพ 3 มิติ	ลีนวัตร ธีระพงษ์รามกุล :: วรากรณ์ ไทโยนันท์ :: สาริต วัฒนกาล
ภาพถ่ายเส้น	
ศิลปะกรรม	
พิสูจน์อักษร	
ประสานงาน	
ดำเนินการผลิต	บริษัท บานาน่า สตูดิโอ จำกัด
พิมพ์ที่	บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)

ภาคผนวก

